Studija slučaja - rekonstrukcija ženskog odjevnog predmeta iz druge polovice 17. stoljeća

Ivanković, Emma

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:201:915832

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

Tekstilno – tehnološki fakultet

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Emma Ivanković

STUDIJA SLUČAJA – *REKONSTRUKCIJA* ŽENSKOG ODJEVNOG PREDMETA IZ DRUGE POLOVICE 17. STOLJEĆA

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu

Tekstilno – tehnološki fakultet

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Emma Ivanković

STUDIJA SLUČAJA – *REKONSTRUKCIJA* ŽENSKOG ODJEVNOG PREDMETA IZ DRUGE POLOVICE 17. STOLJEĆA

Diplomski rad

izv. prof. dr. sc. Katarina Nina Simončič

Zagreb, rujan 2020.

University of Zagreb

Faculty of Textile Technology

Textile and Clothing Design Institute

Emma Ivanković

STUDY CASE – *RECONSTRUCTION* OF WOMEN'S CLOTHING FROM THE SECOND HALF OF THE 17TH CENTURY

Master's thesis

Ph. D. Katarina Nina Simončič, Assoc. Prof.

Zagreb, September 2020.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Emma Ivanković
Datum i mjesto rođenja: 27.11.1995., Zagreb, Hrvatska
Studijske grupe i godina upisa: TMD – K, 2018.
Lokalni matični broj studenta: 0117223537

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku**:** Studija slučaja – *rekonstrukcija* ženskog odjevnog predmeta iz druge polovice 17. stoljeća
Naslov rada na engleskome jeziku: Study case – *reconstruction* of women's clothing from the second half of the 17th century
Broj stranica: 72
Broj priloga: 86
Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1. Izv. prof.dr.sr. Slavica Bogović, član/ica
2. Doc. art. Barbara Bourek, član/ica
3. Izv. prof. dr. sc. Katarina Nina Simončič, član/ica
4. Doc.dr.sc. Irena Šabarić, predsjednik/ica, zamjenik člana/ice

Datum predaje i obrane rada:
Broj ECTS bodova: 10
Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

Izv. prof.dr.sr. Slavica Bogović, član/ica

Doc. art. Barbara Bourek, član/ica

Izv. prof. dr. sc. Katarina Nina Simončič, član/ica

Doc.dr.sc. Irena Šabarić, predsjednik/ica, zamjenik člana/ice

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

Studija slučaja – rekonstrukcija ženskog odjevnog predmeta iz druge polovice 17. stoljeća

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Emma Ivanković

(ime i prezime studenta)

_____

(potpis)

Zagreb, _____

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. TEORIJSKI DIO 2

2.1. Europa od 14. stoljeća do ranog 16. stoljeća 2

2.2. Šesnaesto stoljeće 5

2.3. Sedamnaesto stoljeće 15

2.4. Osamnaesto stoljeće 21

2.5. Devetnaesto stoljeće 26

2.6. Dvadeseto stoljeće 44

2.7. Dvadeset i prvo stoljeće 46

3. EKSPERIMENTALNI DIO 48

3.1. Odjevni predmet 48

3.2. Izračun kontrukcijskih mjera 49

3.3. Konstrukcija *bodice*-a i rukava 50

3.4. Modeliranje *bodice*-a i rukava 51

3.5. Izrada prototipa 53

3.6. Fotografije gotovog modela *bodice*-a 55

4. REZULTATI I RASPRAVA EKSPERIMENTALNOG DIJELA 57

5. ZAKLJUČAK 60

LITERATURA 62

SAŽETAK NA HRVATSKOME I ENGLESKOM JEZIKU 71

ŽIVOTOPIS 72

1. UVOD

Ženska silueta, strukturirana pomoću *bodice*-a i korzeta, po prvi puta viđena u modnoj haljini tijekom 16. stoljeća, u Europi postoji u različitim varijacijama do početka 20. stoljeća. *Bodice* se počinje koristiti kao osnovni temelj ženskog odijevanja koji je ukrućen različitim načinima, bilo da su to zasebni predmeti ili pričvršćeni na *petticoat*, u kojem su slučaju zvani *petticoat bodice*. Sama riječ *bodice* često se koristi do 17. stoljeća u povijesti odijevanja za imenovanje gornjeg ženskog odjevnog predmeta, a tijekom 18. stoljeća i dalje, sve se češće upotrebljava izraz *stays*. *Staymaking* je postao zasebni obrt tijekom 17. stoljeća, a ranije *bodice*-e i *stays*-e napravili su krojači koji su krojili mušku i žensku odjeću. Mogli su se raditi po narudžbi, *ready-made* ili biti dobiveni iz druge ruke. Odnos klijenta i muškog krojača (*staymaking* je uglavnom bila muška profesija) bio je intiman, pogotovo kada bi se uzimale mjere žena ili kada bi žena došla na probu. Običaj je bio da krojač odlazi kod svog klijenta, umjesto da klijent posjeti njegov radni prostor. *Bodice* (*stays, latter, corset*) je postao predmet materijalne kulture koji je oblikovao razumijevanje ženskog tijela i ideje ljepote, društvenog statusa, zdravlja, seksualnosti i skromnosti i na taj način postao sinonim ženstvenosti.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. Europa od 14. stoljeća do ranog 16. stoljeća

Razvoj koncepta idealne ljepote u Francuskoj, a naročito u Italiji, kroz vizualnu umjetnost i nadahnuće pjesnika i umjetnika od Dantea do Giotta, od Petrarke do Pisanella, od Boccaccia do Raphaela, temeljeno je na savršenstvu ženskog tijela tj. na vanjskom izgledu. Prijenos formalne ljepote građana Italije u odjevne predmete utažio je njihovu potrebu za elegancijom te strast prema raznolikosti i harmoniji boja. Od 14. stoljeća nadalje u odijevanju nalazimo nove elemente koji su manje funkcionalni a više estetski.

Velika inovacija u razvoju odjeće u Europi nakon sredine 14. stoljeća bila je napuštanje duge lepršave odjeće, zajedničke za oba spola. Odjevni predmeti sada postaju kraći za muškarce a za žene ostaju dugi te krojeni po mjeri, djelomično ili u cijelosti prorezani, zakopčani gumbima ili vezani. Istodobno, feudalni sustav koji se približavao kraju pridonio je transformaciji odjeće. Tijekom druge polovice 14. st. i početkom 15. st. politička moć diljem Europe postala je koncentriranija. Privilegirane klase izgubile su svoju staru feudalnu moć i status, a socijalna i ekonomska emancipacija bila je rasprostranjena. Viša se klasa kretala prema svojoj budućnosti koja je bila ograničena ulogom dvorskog društva, dok su se obrti organizirali u gospodarske skupine koje su bile podržavane moćnim kapitalizmom. Na odjevne predmete još uvijek su utjecali politički i ekonomski pa čak i etnički čimbenici, pa samim time varijacije u odijevanju postaju manje generalne i više diktirane određenom prigodom. Stilovi su se prilagodili manjim, 'nacionalnim' zonama koristeći se regionalnim proizvodima. Novi utjecaji bili su češći, manje trajni, ali njihovo je djelovanje bilo značajno za daljnji razvitak mode. Transformacija odjevnih predmeta u 14. i 15. stoljeću nisu izraz zajedničke kulture, nego skupina s jednakim, ali opet različitim razvojem. Od univerzalnog, jednoličnog i bezličnog, odjevni predmeti postali su posebni, osobni i nacionalni. Uslijedila je vrlo jasna razlika između muške i ženske odjeće nakon pojave kratkih odjevnih predmeta za muškarce. Ženski odjevni predmeti čvrsto su prianjali uz gornji dio tijela, dok je šlep haljine vizualno produžio cjelokupnu figuru, koncentrirajući se na pokazivanje ženskog obrisa tijela, zakrivljenosti bokova te punoće bedara i poprsja. Moda izbočenog trbuha postizala se umetanjem malih vrećica podstave unutar odjeće koji je utjecao na sve aspekte umjetnosti u 15. stoljeću.

Slika 1. Haljina iz koje proviruje *cote* i *chemise*

Postupno, niski vratni izrezi, složene frizure i modni detalji kao što su rukavi do laktova i rezanje odjevnih predmeta dobili su na značaju i prekinuli izvornu poželjnu figuru. Niski izrez, za koji se smatralo da je ciparskog porijekla, zbog utjecaja koji je u Europi vršio dvor u Lusignanu, dobio je snažno svećeničko neodobravanje. Oblikovano poprsje i široki dekolte istakao je novu koncentraciju na individualnost žene. *Cote*[1] je bio vrlo uzak te prorezan i vezan na leđima, a na njemu se nalazio korzet. Kao donje rublje žene su nosile *chemise*[2] od finog lana ili svile, s rukavima i nisko rezanim ovratnikom, i *blanchet*-om[3] koji se u prethodnom razdoblju često miješao s *doublet*-om[4]. Korzet je zamijenio *cote* i neznatno se razlikovao od njega; uglavnom je bio kratak, s kratkim rukavima te je pokazivao *chemise*, ili je pak bio otvoren i vezan. Nosio se na haljini ili umjesto nje.

Otvoreni *surcoat*[5] bio je jedan od najelegantnijih otkrića srednjeg vijeka, a njegova je moda trajala gotovo dva stoljeća. Bio je to odjevni predmet čiji je *bodice* bio otvoren od orukavlja do bokova, pokazujući *cote*. Prednja je strana tvorila neku vrstu prsluka, najčešće prekrivenog hermelinom, kao i rubovi orukavlja, a niz fino obrađenih kukica ili ukrasnih gumbi protezali su se niz sredinu do suknje.

[1] Odjevni predmet koji se nosio preko *chemise* košulje i ispod haljine
[2] Odjevni predmet koji se nosio direktno na tijelu. Nosila su ga oba spola u srednjem vijeku.
[3] *Blanchet* je dugačak, vanjski odjevni predmet, ponekad postavljen i obrubljen krznom. Povremeno je bio napravljen od lana, jer se spominje da se nosio i za kupanje. Služio je i kao haljina.
[4] Podstavljena jakna koja se nosila preko majice, uskog kroja i struka, obično bez remena osim ako se nosi bez gornjeg odjevnog predmeta
[5] Bogat vanjski odjevni predmet

Slika 2. *Surcoat*

Sama suknja bila je puna i padala je do tla, za određene ceremonije mogla je biti *partie* ili ukrašena heraldičkim motivima, kao u prethodnim razdobljima. Okrugli, prilično niski vratni izrez postao je trokutast u 15. stoljeću, kada se prsluk smanjio na dva uska pojasa od hermelina. Prednji dio šiljastog dekoltea postupno je sezao do razine struka a široki pojas *bandier* nosio se točno ispod grudi [1].

Slika 3. Ravni *bodice* s četvrtastim ovratnikom (desno), *surcoat* (sredina)

Na kraju stoljeća, pod Karlom VIII. i Lujem XII., haljina je zamijenila sve druge odjevne predmete osim otvorenog *surcoat*-a, koji se još pojavljivao kao dvorska odjeća. Opća linija haljina ostala je nepromijenjena, osim ravnog *bodice*-a s četvrtastim ovratnikom koji je bio nadahnut talijanskim stilom. Rukavi su bili ravni i puni te su imali duboke preklope**.** Ova vrsta rukava nazivala se *la frangaise* i bila u kontrastu s talijanskim rukavom, koji je imao dva dijela

(*mancfieron* i *brassard*) te bio povezan zajedno iglama na laktu, pri čemu je *chemise* rukav provirivao između njih [1].

U vrijeme rane renesanse, haljina je obično bila izrađena od vrlo teškog materijala, dizajnirana s visokim uskim *bodice*-om, poduprtim bjelokostima ili drvenim fišbajnom koji je bio dekoriran, rezbaren ili uklesan. U Francuskoj i Italiji, žene su produbljivale i širile ovratnike, ponekad izlažući gole grudi, kao što je to činila miljenica Karla VIII., Eleanor, na gozbi koja je organizirana u njenu čast. Tijesni *bodice* bio je pričvršćen na suknju koja je bila skupljena ili puštena da pada slobodno u mekim naborima. Suknje su često bile zahvaćene srebrnim i zlatnim kukama koje su bile remek-djela draguljarske umjetnosti. Dugi rukavi bili su vezani uz *bodice* žicama koje su završavale zlatnim ili srebrnim vrhom (*aiguillette*) i prolazile kroz otvore za dugmadi u haljini. Takvo dodatno usavršavanje odjevnog predmeta razvilo se pod njemačkim utjecajem. U Francuskoj su rukavi bili vrlo široki ili u obliku lijevka, s krznenim manžetama. U Italiji su imali vodoravne ili okomite proreze koji su bili vješto smješteni da bi se kroz njih vidjela *chemise* košulja, ili su pak bili vrlo zategnuti na podlaktici, i dosezali do zgloba [2]. Talijanski utjecaj u modi, koji je dominantan u Europi, postepeno je postajao slabiji nakon polovice 15. stoljeća, kada su srednjovjekovne podjele bile izložene ambicijama bogatih zapadnih monarhija. U drugoj polovici 15. stoljeća, došlo je do nacionalnog ujedinjenja Francuske, Španjolske i drugih zemalja, pa je time talijanska moda, na kraju 15. stoljeća, bila pod utjecajem stranih stilova, ponekad Francuske i Njemačke, ali prije svega Španjolske.

2.2. Šesnaesto stoljeće

U zapadnom svijetu, političke i umjetničke podjele nisu se više podudarale s odijevanjem. Renesansna književnost i vizualna umjetnost koja se odvijala početkom 16. stoljeća dovela je do idealizacije ljudskog tijela, a kako bi tijelo obdarili snagom i dostojanstvom o kojem je težio renesansni čovjek, umjetnici su stvarali odjevne predmete, kombinirajući linije i boje kako bi proizveli eleganciju i sklad. Raspon odjeće dostupne muškarcima i ženama bio je različit za svaki spol s nekoliko iznimka i malo se mijenjao u osnovnom obliku tijekom 16. stoljeća. Rang i status osobe u društvu moglo se prepoznati po kvaliteti i po količini odjeće. Ti čimbenici su ostali nepromjenjivi usprkos dinamici trgovine, istraživanja i umjetnosti.

Sredinom 16. stoljeća postavljeni su temelji krojačkog kroja onakvog kakvog ga danas znamo. Zapadnom Europom od 13. stoljeća krojači su se, poput ostalih majstora u gradovima, polako grupirali u razne cehove i bratstva kako bi zaštitili svoje interese. Zapisi iz „Merchant Taylors' Company“ u Londonu sačuvani su, ali ne postoje dijagrami uzoraka koji bi pokazali odjeću

koju su krojači izrađivali. Informacije o obrascima uzoraka za povezivanje s preživjelim uzorcima dobivaju se iz ranih knjiga o krojenju španjolskog podrijetla. Prvo izdanje *Libro De Geometria, practica y traca para el oficio de los sastres* bilo je 1580. godine, tiskano u Sevilli 1588. godine. Drugo izdanje knjige Juana de Alcega pojavilo se 1589. godine, a 1618. Francisco de la Rocha Burguen napisao je *Geometria, y traca perteneciente al odicio de sastres*, koja je tiskana u Valenciji [3]. Stilovi odijevanja, boje i tkanina konvencionalno su razvrstani u različite slojeve društva; socijalna mobilnost, različiti zakoni i lokalni običaji igrali su ulogu u određivanju onoga što društvo nosi. Da bi se saznalo tko pripada gdje u društvu, manje se pažnje posvećivalo individualnosti, a mjesto u njemu određivala je odjeća.

Ženska vanjska odjeća sastojala se od različitih kombinacija *petticoat*-a[6], *kirtle*-a[7], haljina i jakni. Koje odjevne predmete je nosila, i koliko njih istovremeno, ovisilo je o ženinom rangu, vremenu, prigodi i postupnom razvoju mode kroz stoljeće. Suvremeni dokumenti otkrivaju da su mnogi *petticoat*-i i *kirtles*-i imali *bodice*-e, a većina je imala i rukave koji su često bili prikačeni ili vezani s ostatkom odjeće. *Petticoat* i *kirtle bodice*-i bili su pričvršćeni kroz rupice s jednom uzicom zavezanom na jednom kraju, ili kukicama *hook-and-eye*[8]. Prednje vezanje je bilo uobičajeno, premda su se bočna i stražnja vezanja koristila kad je prednji dio *bodice*-a trebao biti prikazan ispod haljine [4].

Postojalo je nekoliko vrsta haljina; sve su bile pune duljine, s dugim ili kratkim rukavima. Francuska haljina imala je čvrsto vezan, tijesan *bodice*, dok su lepršave haljine mogle biti polu-ukrućene, stisnute remenom ili ostavljene da slobodno padaju. Srednji i niži slojevi društva koristili su riječ *frock* kako bi opisali lepršave haljine bez *bodice*-a.

Područje otkriveno na haljinama koje su se vezale sprijeda upotpunio se zasebnim, ukrasnim *stomacher*-om. Računi garderobe kraljice Elizabete opisuju mnoge *stomacher*-e napravljene od bogatih tkanina, često ukrašenih vezom. Ukrućeni *bodice kirtle*-a ili *petticoat*-a formirao je temelj za većinu stilova ženskog odijevanja 16. stoljeća. Početkom stoljeća moda se odmakla od mekih, zakrivljenih linija srednjovjekovnog razdoblja. *Bodice*-i su počeli tijesno prianjati uz torzo, s poprsjem u visokom položaju i sa sve većim naglaskom na uzak struk. Isprva je oblik grudi bio prilično prirodan, s oblinama vidljivim ispod *bodice*-a, dok su se bokovi pojačavali mekanim voluminoznim naborima dugih suknji. Nakon prva dva desetljeća toga stoljeća odjeća je postajala ukrućenija, a obline su bile manje uočljive. *Bodice* se u ovom

[6] Vrsta suknje
[7] Odjevni predmet s rukavima do koljena, sličan tunici
[8] Ukrasne kukice za pričvršćivanje umjesto gumbâ

razdoblju vidljivo ukrućuje podlogom platna i krutim trakama, poput *buckram*-a[9], koji dovoljno učvršćuje rane *bodice*-e. *Buckram* koji se učvršćivao pastom ili ljepilom često se spominje u vezi sa ženskom odjećom, a pasta *wyfe* postala je neophodna za održavanje jačine ukrućivanja žice koja je mijenjala struk od prirodne linije do točke 1540. godine. Spominjanje ukrućivanja odjeće u kućanstvu pojavljuje se nakon sredine 16. stoljeća, međutim prvi zapis o korištenju kitovih kosti vidi se u zapisima o odjeći kraljice Elizabete tek nakon 1580. godine [4].

Slika 4. *Bodice* s četvrtastim dekolteom iz kojeg proviruje *chemise*. Rukavi napuhnuti na orukavlju.

Ženske haljine u Italiji u 16. stoljeću imale su kratke tijesne *bodice*-e ukrućene kostima, na koje su bile pričvršćene vrlo bogato skupljene suknje, ponekad privezane s prednje strane kako bi se vidjelo *petticoat*. Dekolte je bio velik i bogat, četvrtastog oblika i prekriven *chemise*-om ili *guimp*-om[10]. Rukavi su tijesno prianjali, napuhnuti na orukavlju i raskošno ukrašeni vezom. Mlada djevojka koja je ispunjavala uvjete za brak nosila je dugu, punu suknju, *bodice* dubokog dekoltea koji je bio skromno popunjen, a rukavi su bili prorezani kako bi otkrili *chemise* košulju. Nakon udaje Venecijanke bi prihvatile modu koja je bila španjolskog podrijetla, u kojoj je *bodice* bio podložen vunom ili kosom, produžen na trbuhu. Rukavi su bili izrađeni dvostruko, vanjski vrlo široki i gotovo do tla, a unutarnji čvršći i pričvršćeni čipkom na ručnom zglobu. Međutim, prijelaz s talijanske mode na španjolsku primjećuje se prijelazom sa širokih rukava na strogi španjolski stil. Za svečane prilike žene su općenito preferirale španjolsku odjeću zbog svoje veličanstvenosti. Tkanina haljine skupljala se u struku i širila preko valjka,

[9] Izraz za fini lan ili pamuk
[10] Američki naziv za chemise koji se nosio na haljinama niskog vratnog izreza

naglašavajući vitak struk, koji je zatvoren u visokom *bodice*-u *a l'espagnole* koji je upotpunjen kostima te završava mlinskim kolom (*ruff*) na području grla.

Utjecaj njemačke mode bio je više ograničen, premda je Venecija 1504. godine uvela zakon o zabrani odjeće po njemačkoj modi. Za vrijeme vladavine Karla V., španjolski utjecaj 1525. godine ponovno se pojavio, ako ne u detaljima, onda u svom općem duhu ukočene veličanstvenosti. Dvorska nošnja Karla V. dala je Italiji sustav potpornih okvira oko grudi i struka, nefleksibilni raspored formalnih nabora, a Italija je svoj bogati tekstil prilagodila tim stilovima. Španjolska odjeća stilizirala je linije tijela. Kod ženske je odjeće velika transformacija bila odbacivanje mekoće u korist ravnih, ukočenih oblika, što se tumačilo kao spoj španjolskog i talijanskog stila, a novi oblici nazivani su španjolskim imenima. Karakteristična su dva elementa, *bodice* i *farthingale*[11]. Čvrsti, visoki *bodice* koji je završavao šiljatim krajem u struku, obložen krutim platnom i obrubljen žicom, *the corps* nametnuo je vertikalni geometrijski oblik poprsju i produljio struk, stisnuvši grudi sve dok nisu skoro pa nestale. Opći dojam figure bio je kruti stožac, koji je u svojoj krutosti izražavao moralne preokupacije protureformacije i asketsku ideologiju španjolskog svećenstva.

Slika 5. Ukočenost španjolske mode

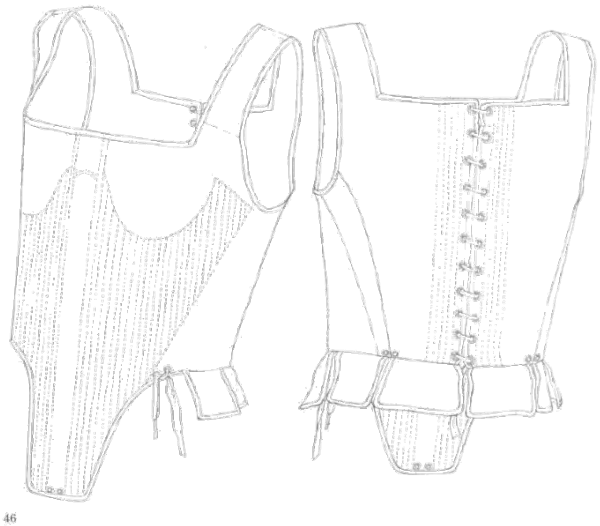

Slika 6. *Bodice* koji je nosila Dorothea Sabine von Pfalz-Neuburg

[11] *Farhingale* je ukočena donja suknja u obliku zvona, na koju su ušiveni obruči izrađeni od podatnog drveta (*verdugo*). Drveni obruči održavali su formu suknje koja se nije skupljala u struku, naglašavajući tako vitkost tijela. Pod tim *farthingal*-om žene su često nosile crnu suknju zvanu *basquina*, također ponekad razvučenu preko obruča, a kasnije se to ujedinilo sa samim *farthingale*-om.

Tijekom prve polovice stoljeća sačuvan je niski dekolte 15. stoljeća, isprva četvrtastog reza, i postao dekolteom „čamca“ do 1515. godine kada se vrat postupno zatvarao kako bi se dalo mjesta visokom, čvrstom ovratniku čistog španjolskog stila. Da bi upotpunio španjolski geometrijski obris, 1555. godine pojavio se *fraise*[12], izvorno uska, rastegnuta traka koja je dovršavala visoki okovratnik *bodice*-a i koja je ubrzo narasla do velikih razmjera, a krajem stoljeća bila je podržana žičanim *rebato* okvirom koji ju je držao visoko oko vrata.

Za izvornu se boju par svilenih *bodice*-a, ili *stays*-a, koje je nosila Dorothea Sabine von Pfalz-Neuburg kad je sahranjena u grobnicu u Lauingenu 1598. godine, kada je imala samo 22 godine, pretpostavlja se da bila boje bjelokosti ili blijedožuta; međutim, promijenila se u bež boju. Unutra se nalazio još jedan sloj tkanine, pretpostavlja se da je bio od lana. Linije leđnih šavova svilenih niti originalno su formirale kanale koji su držali duljinu ukrućenog materijala s kitovim usima ili *bents*-om[13] i koji su još uvijek sačuvani. Široki ukrućeni dio centralnog prednjeg dijela od drveta ili roga držao je prsa. *Bodice* se vezao na sredini leđa kroz rupice koje su bile podstavljene željeznim prstenima s obje vanjske strane kako bi se osigurala jačina odjevnog predmeta. Takav stupanj ojačanja podrazumijeva da je vezanje bilo vrlo čvrsto i da su rupe bile pod velikim naponom. U analizi kroja, povjesničari odijevanja primijetili su da su rupe postavljene slobodno, budući da na vrhu ili na dnu nema parova te položaji ne sjede ravnomjerno. Kroz par rupica, koje se nalaze na svakoj strani i na boku, malo iznad struka, provučene su svilene vrpce kako bi se pričvrstio *farthingale* i mogući *petticoat*. Na stil haljine nošen uz *stays*, utjecala je španjolska i talijanska moda krajem 16. stoljeća, za koju je ravna prednja strana *stays*-a bila prikladna.

Slika 7. Pogrebna odjeća Dorothee Sabine von Pfalz-Neuburg

[12] Mlinsko kolo, ovratnik
[13] Trake kitovih kostiju

Zatvoreni *ruff* nošen sa visokim španjolskim *bodice*-om u Francuskoj je bio od običnoga lana i skromniji nego u ostatku Europe. Istovremeno je *bodice* sa bjelokosti postao duži, oblikujući poprsje, dok su rukavi bili ukrašeni ukrasom koji podsjeća na *maheutres*[14], koji je nošen u 15. stoljeću, a zatim su postali napuhnuti, dajući tešku siluetu. Od početka stoljeća ženska se odjeća primjetno promijenila. Haljina je imala prorez sprijeda kako bi se prikazao *cote* kroz trokutasti otvor, dok je dekolte zadržao svoj četvrtasti oblik sa zakrivljenom linijom koja je nastala zbog umetanja kosti u *bodice*. Sredinom stoljeća dekolte je upotpunjen laganim modnim prslukom, često bogato ukrašenim vezom od perli, koje je trebalo uskladiti sa stojećim ovratnikom obrubljenim manje ili više voluminoznim *ruche*[15] naborom koji će se kasnije razviti u Medici ovratnik.

Bodice sa kostima, niskog reza i često sa čipkom, pokazivao je rukave *chemis* košulje, a suknja je uvijek bila prorezana kako bi se prikazao *cote*, koji je bio preko *farthingale*-a. Španjolski se utjecaj povećao tijekom vladavine Henrika II., proizvodeći visoku, zatvorenu haljinu s više ili manje voluminoznim ovratnikom i rukavima čvrsto pričvršćenim na zglobu. Povećana vitkost struka bila je naglašena pod Karlom IX. krutim *corps pique*[16], dok se *farthingale* neprestano povećavao.

Slika 8. Moda kraljice Elizabete I.

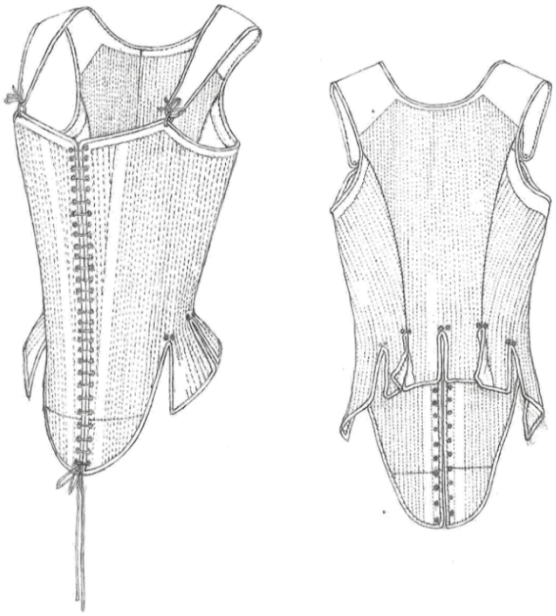

Slika 9. *Bodice* Williama Jonesa za kraljicu Elizabetu I.

[14] Podstavljena i tapecirana tkanina koja je pokrivala rame i ruku sve do lakta, izvorno dizajnirana kao pojačanje vojne odjeće

[15] Uska lepršava i nabrana lagana tkanina poput gaze ili čipke za obrezivanje odjeće ili modnih dodataka

[16] *Corps pique* bio je snažno ukrućen vanjski *bodice*, obično obložen jakim platnom, što se vidjelo kroz prednji otvor haljine.

Izum čeličnih igala i povećan uvoz obojene svile u 16. stoljeću dao je novi zamah engleskom vezu, koji je bio poznat još od srednjeg vijeka. Tehnike se razlikuju, svila se miješa s metalnim nitima, a ukrasi su oblika stiliziranog cvijeća, ponekad isprepleteni s malim životinjama i raspoređeni u ukupni ukrasni uzorak, korišten od strane muškaraca i žena. U Engleskoj su žene, kao i drugdje u Europi, voljele ukrase. *Farthingale* je bio moderan, kao i francuski *bourrelet*[17], koji je postao toliko velik da je izgledao kao golemi tanjur, dok su suknje izgledale kao bubnjevi. Linije ovratnika, ranije široke i četvrtaste pod vladavinom Marije Tudor, bile su prekrivene *chemise*-om koji je došao visoko oko vrata, a dovršen je *ruff*-om, izrađenim u nekoliko slojeva ili pak naguranim preko metalnog okvira poput malih balona u blizini orukavlja, a zatim postaje sužen i tijesan na zapešću u skladu s uobičajenim naborima čipke. Prikladno za *bodice* s kitovim kostima koji je čvrsto stiskao grudi, suvremenici ga opisuju kao istinski instrument mučenja. Michel de Montaigne primjećuje: „...imati lijepo hispanizirano tijelo, koje Gehennas žene trpe?“. Zbog pogrešnog tumačenja španjolskog izraza *cuerpo baxo* francuski su povjesničari zamjenjivali *corps rigide* s krutim *bodice*-om sa *hasquine*-om ili *vasquine*-om, koji je u Francuskoj bio rijetko nošen.

Pod Henrikom VII. (1485. -1509.), prvim tudorskim kraljem, srednjovjekovni oblici zadržali su se u izvornoj jednostavnosti, ali čak su i tada preuzete neke strane karakteristike. Za žene, haljine s niskim strukom i četvrtastim dekolteom i dugi, uski rukavi, a za muškarce vrlo kratki *doublet*-i, košulje otvorenog ovratnika, uski i često obojani *trunk hose*[18] (svaka nogavica u drugoj boji), koji su kasnije bili napuhani i razrezani. Ove značajke pokazuju utjecaj Njemačke, Francuske ili Italije. Pod Elizabetom I. (1558. – 1603.) i Jakov I. (1603. - 1625.), izrazito raskošna, bogato ukrašena odjeća i dalje je bila pod španjolskim utjecajem, što joj je davalo krut i umjetan izgled. Žene su nosile vrlo uske *bodice*-e s uskim rukavima te pretjerano širokim suknjama, a muškarci usko pripijeni *doublet* s napuhanim *trunk hose*-om. Engleski povjesničari odijevanja procjenjuju da bi ženska odjeća, koja je bila detaljnije obrađena i izrađena u svježim proljetnim bojama, mogla odražavati kraljičine napore da povrati svoje blijede čari. Opisi nekih haljina kraljice Elizabete odnose se na 'dvostruki *bodice'*, a ovaj stil, rezan na grudima s drugim *bodice*-om ispod, pojavljuje se u krojevima odjeće koje su nosile dame u Veroni, Bresciji i drugim gradovima Lomabrdije, u Vecelliovom „Di Glie antichi et moderni di Viverse Parti del Mondo“, tiskanom 1590. godine [3].

[17] Kružna, podstavljena rola nošena na glavi uz haljinu
[18] Odjevni predmet koji je prekrivao noge, napuhnut na gornjem dijelu

Krajem 16. i početkom 17. stoljeća krojači su upravljali ispupčenim krutim *bodice*-om, parom *bodice*-a ili korzetom, ukrućenim drvetom ili kitovim kostima, što se stavljalo u kanale međupodstave i vezalo na mjestu kako ne bi probolo nositeljicu odjevnog predmeta. Prednji je dio često bio komad drveta isklesan ljubavnim znakom ljubavnika kako bi ga žena nosila u blizini njezina srca, a ona bi zauzvrat dala komad čipke kako bi ga muškarac nosio na svom oglavlju [5]. Novi *bodice* sa ukrasnim *stomacher*-om prirodno je privlačio pozornost kako bi naglasio vitkost struka nasuprot *farthingale*-u. Oblikovanje haljine dobivalo se sa zakrivljenim prednjim šavom, kosim bočnim šavovima ili zakrivljenim bočnim stražnjim šavovima. Metalni umeci i dalje su korišteni za izradu prednjeg dijela, s ekstremno dugim krajem koji je išao ispod struka. Poprsje je potisnuto da ispuni niski četvrtasti dekolte ili, kao krajnje sredstvo, punija žena bi obukla laganu haljinu preko *kirtle*-a. Minsheu prevodi *'vasquina'* kao ženski *petticoat* ili *kirtle*. Kako *kirtle* u „Wardrobe Accounts for Queen Elizabeth*"* ima *bodice*, *the latter* bi bio ispravan naziv, međutim u uputama nije rečeno gdje bi se *kirtle* trebao otvoriti. Mogao je biti vezan straga ili pričvršćen na rubu sprijeda kukicama *hook-and-eye* [3].

Slika 10. Portret kraljice Elizabete I. autora Nicholasa Hilliarda

Jedan stil *bodice*-a s izbočenim četvrtastim dekolteom, koji se otvara sprijeda, vidi se na mnogim francuskim i engleskim portretima. Na haljinu Elizabete I., prikazanu na portretu autora Nicholasa Hilliarda, možda je utjecao rad nepoznatog francuskog krojača. Iako je kraljica Elizabeta I. zaposlila samo dva krojača za izradu njezine odjeće tijekom vladavine, Waltera Fyshea od 1558. do 1582. godine i Williama Jonesa od 1585. godine nadalje, pokušaj da se dobije drugi (zapravo treći) krojač napravljen je 1567. godine. Nijedno ime francuskog krojača ne pojavljuje se u „The Wardrobe of Robes" [3].

Službena garderoba kraljice Elizabete I. bila je ispunjena s preko 3000 komada nakita i bogato izvezenih haljina, lepeza i perika. Kraljica je pažljivo upravljala svojom zbirkom, čije se blago smatra državnim blagom koliko i njezinim privatnim. Organizirala je odjevne predmete u kombinacijama, ne samo da bi se odjenula i laskala, već kako bi prikazala svoje veliko bogatstvo i bogatstvo svog sve jačeg carstva, istovremeno iskazujući naklonost drugima, noseći nešto što odražava kulturu ili neki dragocjeni detalj tijekom posjeta drugim državama. Često je korišten simbol pelikana, poznatog po tome što kljuca svoja prsa kako bi nahranio svoje mlade, kao podsjetnik na žrtvovanje. Također je postala ekstravagantnija u svom oblačenju, koristeći velike voluminozne forme kako bi stvorila veličanstvenu, raskošno ukrašenu bogatu simboliku, pojačavajući svoju prisutnost svakim korakom. Kraljica Elizabeta I. voljela se okruživati ljepotom, a posebno je voljela kombinaciju bijele haljine sa zlatom i srebrom, što je nosila tijekom formalnih dvorskih događanja [5].

Par ravnih *bodice*-a, koje je John Colte pružio kraljici Elizabeti I., vjerojatno je napravio njezin krojač William Jones ili jedan od njegovih šegrta. U nalogu datiranom 18. svibnja 1590. godine bilježi se „izrada francuskog *bodice*-a od crvenog tafta, postavljenog obrubima *fustian*-a, s kitovim kostima“, dok je drugi nalog, datiran 10. svibnja 1593., namijenjen izradi *petticoat bodice*-a narančaste boje tafta obrubljenog svilenom čipkom, obloženog *fustian*[19]-om i ukrućenog bjelokostima [6]. *Fustian*-ski *bodice* (slika 9.) sličan je oblikom onome koji je vjerojatno kraljica nosila početkom 17. stoljeća, ali mu nedostaje vanjski sloj. Moguće je da su oni postojali kao napola napravljeni temelj za kraljicu Elizabetu I. kada je umrla, odnosno kada je par *bodice*-a bio potreban za izradu odljeva tijela, ovaj *fustian*-ski par iskorišten je za tu svrhu. Odljev je bio odjeven u parlamentarnu haljinu za pogrebni proces. Nažalost, haljina nije preživjela, ali mramorni lik kraljice Elizabete I., koji je izradio Maximillian Colte, u takvoj je haljini ostao u Westminsterskoj opatiji. Pogrebni odljev bio je preuređen 1760. godine u kratki laneni obruč i u verziju originalne parlamentarne haljine kraljice iz 18. stoljeća.

Bodice, ili *stays*, izrađeni su od dva sloja *fustian*-a (lanena osnova i pamučna potka), tkana keper vezom, prvobitno bijelim a sada bezbojnim. Postoje unutarnji i vanjski slojevi *fustian*-a na prednjici, na prednjem donjem kraju te na samom vrhu bočnih stražnjih šavova. Širina *fustian*-a je 43.18 cm. Prednji otvor bio je porubljen zajedno kroz 29 rupica na obje strane, obrađene platnenim nitima. Sredina prednjeg djela postupno se širila iznad struka, odvajajući se od ovratnika za 3.81 cm. Bočni su šavovi zakrivljeni a sredina stražnjeg djela je izrezana

[19] Tkani pamučni materijal

tako da se preklopi na vanjskom sloju *fustian*-a, dok se unutarnji sloj fiksira na srednji dio stražnjeg djela sa 2 utkana ruba spojena lanenom niti. Postoji 45 linija šavova preko ramena za pričvršćivanje traka kitovih usiju.

Pred kraj vladavine Elizabete I. počela se odvijati reakcija protiv pretjerane ukrašenosti. Muškarci su nosili padajući ovratnik i jednostavniji *doublet* dok se ženska haljina u obliku zvona preobrazila u oblik bubnja, s još čvršćim *bodice*-om. Pod Jakovom I. (1603. – 1625.) *farthingale* je reduciran na komad umetaka, a *ruff* je zamijenjen čipkasto obrubljenim ovratnikom, dok je muški *doublet* postao puniji i duži.

U Njemačkoj su žene nosile duge teške haljine napravljene od mnogo metara materijala, tako da je žensko tijelo izgledalo vrlo čvrsto. *Bodice* je bio vrlo tijesan, ali nije bio prečvrsto stisnut u području grudi kao u francuskoj modi. Dekolte je bio skroman, okrugao, četvrtast, ili u obliku slova V i ispunjen *stomatcher*-om. Veličina *ruff*-a nije bila pretjerano preuveličana. Rukavi, koji su u početku bili vrlo široki, postajali su sve uži i uži dok nisu postali tijesni, često podijeljeni u vodoravno pričvršćene slojeve traka. Krajem stoljeća rukavi su postali ljevkastog oblika, dok su suknje često bile nabrane i prekrivane nabranom pregačom, a ponekad se vidjela i donja suknja. I dok se španjolski utjecaj još uvijek pokazuje u nekim detaljima, lepršavim rukavima i uskim *bodice*-om, na početku 17. stoljeća počinje se pojavljivati nova opuštenija tendencija iz Njemačke.

Ženska je figura bila oblikovana parom *bodice*-a ili korzeta koji su se sastojali od dva sloja uskog tkanog platna ili platna s nizovima šivanima da bi se oblikovali omoti za drvo ili, negdje nakon 1580. godine, kitove kosti. Drvo ili fišbajn s prednje strane držao ga je ravnim, dok je grudni koš bio stisnut, a poprsje spljošteno i gurnuto prema gore oblikom korzeta. Žene višeg sloja nosile su do pet slojeva odjeće na torzu, ponekad tri preko *smocks*-a[20] te *petticoat* koji je bio pokriven *kirtle*-om s haljinom na vrhu. Nije jasno koji i koliko je slojeva pomagalo u postizanju suvremenog izgleda toga vremena. Međutim dva bitna čimbenika bila su da se kosti *bodice*-a nisu smjele uzdizati preko poprsja kako bi se zadržala mekoća koja je vidljiva na mnogim portretima te da se pričvršćivanje za ukrućeni sloj moralo napraviti na stražnjoj ili na bočnoj strani, ili za puniju figuru, trebalo je biti pričvršćeno odozgo prema dolje. Time se poprsje spuštalo i izbjegavao se rascjep [4].

[20] Ženski odjevni predmet koji se nosio uz kožu, labav, u obliku slova T, sa sakupljenim dijelom na vratu i vrhovima ramena, obično do koljena ili dulje. Modni *smocks* od najkvalitetnijeg lana bili su često ukrašeni zlatnim vezom ili obojenom svilom.

2.3. Sedamnaesto stoljeće

U pogledu najrazličitijih nacionalnih tendencija u ženskom odijevanju, 17. stoljeće bilo je vrhunac, uključujući nizozemsku modu kao centar kreativnosti i inovacija u odijevanju, posebno u tekstilnoj proizvodnji, kao i u drugim područjima od estetskog, gospodarskog i političkog interesa. Prvi primjer promjene u odijevanju je prevladavajući španjolski stil, najistaknutiji pokazatelj je produženi *stomacher* koji je oblikovan i čvrsto ukrućen kako bi isticao krutu formu cjelokupnog tijela. Iako je *stomacher* bio produžen, *bodice* je bio puno kraći nego prije, što je ostavljalo ramena golima, dok su napuhnuti rukavi padali u debelim slojevima, a opća se forma prednje strane proširila. Sredinom 17. st. ženska je odjeća u Španjolskoj transformirana, *farthingale* je ustupio mjesto *guard-infant*-u, poznatom kao i *sacristan* ili *tontillo*, koji je puninu suknje ravnomjerno širio po bokovima [1]. Krutost je ostala karakteristična do oko 1620. kada je krenula reakcija koja ide ka većoj mekoći i lakoći. Dezorganizacija tekstilne industrije nakon protjerivanja Maura, dekretirana od strane Filipa III. 1609. godine, i zabrana upotrebe brokata poprilično su dokazali važne posljedice koje političke i ekonomske mjere mogu imati na modu. *Bodice* je ženama ostavio izložena ramena poslije 1640., suknje su zadržale svoj nekadašnji oblik zvona, a stari *manto* se manjio, postajući crni *mantil*.

Žene u Engleskoj i Francuskoj desetljećima opterećene umjetnom krutošću *ruffs*-a i voluminoznih suknji tijekom vladavine Elizabete I., prisvojile su mekšu, svježiju i prirodniju siluetu. Francuska je novu modu prihvatila malo suzdržanije, budući da se tradicionalni *farthingale* još uvijek koristio za dvorska događanja tijekom cijelog stoljeća. Utjecaj španjolske mode pojavio se nakon smrti Henrika III. U prvim godinama vladavine Henrika IV. nije prevladavala jedna moda; tradicija u odijevanju nastavljala se iz 16. stoljeća pa su se ljudi mogli slobodno oblačiti kako su htjeli, iako je španjolski utjecaj i dalje prevladavao. Većina elemenata renesansnog odijevanja preživjela je u ansamblu koji nije bio jasno definiran i do tada nije pokazivao znakove novog stila. Španjolski način odijevanja, iako raskošan, bio je vrlo neugodan, ne samo zbog *ruff*-a koji je zatvorio vrat, već i zbog punoće suknji, podržanih od *fartinghale*-a što je činilo hodanje vrlo teškim. Cjelokupnoj krutosti pridonio je vrlo tijesni *bodice*, koji se sprijeda spuštao ispod prirodnog struka, sa *basque*[21], čiji su šavovi bili prekriveni pletenicama, nizovima bisera i vrpcama. Ukrućeni *bodice* ili *corps de jupe* obilježen je krutim plastronom čija se točka preklapala na suknji ili *bas de jupe* [1]. Nakon 1610. godine,

[21] Francuski izraz za produženje *bodice*-a ispod struka

dekolte je postao veći i rukavi su postali vrlo puni, postupno se napuhavajući na raznim područjima niz ruke, pričvršćeni vrpcama ili rozetama. Ženska odjeća zadržala je proreze na *bodice*-u i rukavima, koji su još uvijek bili voluminozni. Rezanje vanjske tkanine bilo je dekorativna značajka iz prošlog stoljeća, no u ovom je stoljeću mnogo površinskog ukrašavanja bilo usredotočeno na velike komade čipke, manžete ili pak vratne porube. *Farthingale* je preobražen, a kolut iz prethodnih godina ustupio je mjesto svojevrsnom podlošku nošenom na bokovima, preko kojeg se suknja, čvrsto nabrana u struku, raširila kako bi ženstvenoj silueti dala opuštenu opću liniju bubnja. To je bio izuzetno skup način odijevanja i osudio je nosioca na gotovo potpunu nepokretnost; iako su ga mogle nositi sve žene, za žene u skromnijim slojevima to je bilo vrlo neudobno.

Do 1625. godine struk se podignuo i zadržao na svom novom položaju odmah ispod grudi, sve do sredine kasnih 1630-ih. Novi se stil sastojao od *bodice*-a izrađenog sa širokim ramenim šavovima, a orukavlje je postavljeno daleko prema sredini leđa kako bi se napravilo mjesta za vrlo velike rukave. Tijekom 1620-ih i 1640-ih *bodice*-i su se mogli izrađivati sa ili bez *basque*-a. Jedna od inovacija bio je široki ovratnik od *guipure*[22] čipke koji nije bio ukrućen i postao *ruff*. Elegantno je padao preko ramena te postao poznat kao *falling band*[23] (ili *ruff*), a kasnije kao *van Dyck* ovratnik, stil kojem su se umjetnici posebno divili i često koristili u portretima. Gotovo sve haljine bile su nošene s uskim pojasom u obliku vrpce koja je slijedila visok struk i bila vezana mašnom, na bočnoj strani ili na središnjem prednjem dijelu *bodice*-a. Kako bi sačuvale svoju skromnost pri ukrašavanju haljina s izrazito niskim vratnim izrezima, žene su često nosile marame, koje su bile dijagonalno presavijene oko ramena i ostavljene da vise slobodno, ili su se zatvarale uz vrat ili prsa atraktivnim brošem [7]. Od 1680. godine ornamenti i dekoracije postali su mnogobrojniji; suknje i *bodice* s prednje su strane bili prekriveni pasmenterijama i vezom, a bili su isprekidani vrpčastim lukovima poznatima kao *galans*. Gornja haljina postala je *manteau*[24], koji je bio podupiran velikim vrpcama s obje strane i završavao odostraga šlepom čija je duljina ukazivala na rang nositelja.

Jedna od najznačajnijih razlika u ovom razdoblju u odnosu na prethodno odnosila se na učestali nedostatak odvojenih *bodice*-a. Ukrućeni *bodice* općenito je preuzeo potpornu ulogu. U početku je obuhvaćao poprsje i struk zasebnim *stomacher*-om koji se nalazio unutar prednjih

[22] U 17. stoljeću naziv je označavao čipku, često sa trakom kao temeljem.
[23] „Falling band“ (eng.) – padajuća traka

[24] Lagana ženska haljina koja je bila popularna tijekom 17. i 18. stoljeća

ploča, kao alternativa koja pruža istu siluetu kao i *bodice* koji se zatvarao na leđima i bez *stomacher*-a. U drugoj polovici stoljeća, *bodice* je postao vrlo ukrućen kostima i manifestirao trup kao dugačku, vitku liniju koju je bilo moguće održati samo tijesnim vezanjem i upotrebom tek otada dostupnih kitovih kostiju. Do ovog trenutka *stays* su bili uobičajeni, ali nisu bili univerzalno prihvaćeni sve do uvođenja *mantua* 1680. godine. *Bodice* bi se nosio preko *smock*-a, gdje su ruke bile vidljive ispod rukava koji je sezao do lakta. Nagost ženskih ruku bila je novost toga doba i privlačila je znatan komentar moralista. Gdje se rukavi donjeg rublja nisu vidjeli, vanjski je rukav završavao širokom manžetom, obrubljen čipkom i ponekad ukrućen škrobom.

Poznato je da se korzet uglavnom koristi za stvaranje malog struka, ali prije 1800-ih njegova je funkcija uvelike mijenjala oblik cjelokupnog gornjeg dijela tijela. Uz tijesan *bodice*, *stays* nisu nužno trebali oblikovati tijelo u oblik koji odgovara gornjim odjevnim predmetima. Oblikovanje ramena i gornjeg poprsja bilo je glavno područje niskog i čvrstog dekoltea koji je počivao na rubovima ženskih ramena.

Slika 11. Kratki *bodice* niskog i širokog dekoltea s velikim padajućim rukavima

Slika 12. Ukrućeni *bodice* s vidljivim *basque*-om

Tijekom stoljeća došlo je do produljenja *bodice*-a u Engleskoj i Francuskoj, a struk je završio vrlo nisko. Neki *bodice*-i zadržali su male *basque*-e od 1630-ih do 1650-ih, što je pomoglo da *bodice* što bolje prianja uz tijelo. *Bodice* je postao univerzalno nošen uz *stays*, ali je još uvijek bio ukrućen kostima i napravljen od tkanine koja je odgovarala suknji. Vratni izrez bio je nizak i zaobljen, te prikriven različitim ovratnicima i maramama za dnevnu upotrebu. Rukavi su ostali puni i postavljeni, prema leđima, u *bodice*-u, te vrlo nabrani na orukavlju i manžetama,

postajući sve kraći kako se bližila 1670. godina. Rukav donje haljine gotovo bi uvijek bio vidljiv, a njeni bi nabori ispadali na manžeti i na području dekoltea [7].

Iako se oblik ženskih haljina neznatno mijenjao, njihovo je uređenje postalo bogato početkom posljednje trećine stoljeća, smanjujući se ubrzo nakon toga. Tijekom dvije godine, između 1672. i 1674., moda ornamenata na rukavima promijenila se sedam ili osam puta, bili su zakopčani do ručnog zgloba, otvoreni cijelom dužinom ruke, ukrašeni čipkom i vrpcama, ukrašeni malim gumbima vrlo blizu jedan drugome, ili ukrašeni dvostrukim krugom čipke na podlaktici i zapešću [2]. Srebrna i pozlaćena srebrna čipka bile su privlačne završne obrade mnogih preživjelih odjevnih predmeta, a uz takav estetski napredak tijekom stoljeća vidi se više praktičnih inovacija. *Hook-and-eye* kukice počele su zamjenjivati vrpce kao dijelovi za pričvršćivanje, iako su mašne ostale neko vrijeme uobičajena dekorativna značajka. Prednji dio haljine mogao je biti ukrašen draguljem poznatim kao *botite-en-train* ili *'tatez-y'* (doslovno: „dotakni ovdje“). U vrijeme vladavine Luja XIV. osnovan je *dressmakers' guild*[25]. Prije toga haljine su se krojile kod kuće ili u kući krojača, međutim potkraj 17. st. Monsieura Regnaulta i Monsieura Gautiera, najpoznatije modne kreativce svog vremena, zamijenile su Madame Charpentier i Madame Villeneuve. Luj XIV. je svojom ljubavlju prema bogatim dodacima često osobno intervenirao kako bi usmjerio modu u jednom ili drugom smjeru. Kao simbol žalosti zbog smrti svog svekra Filipa IV. naredio je da se rukavi kaputa ne smiju više rezati, a kaput je produžio do koljena. Donio je zapravo zakon o zabrani nošenja zarezanih rukava osim za sebe i svoj dvor. Ovalni dekoltei i vrlo kratki rukavi bili su tad, i tijekom dijela 18. stoljeća, povlastica dvorskog odijevanja.

Podrijetlo meke, lepršave haljine koja je trebala biti moderna pod *regence*[26] vjerojatno bi trebalo tražiti u kućnoj haljini ili u haljinama *a l'innocente* koje nisu neformalne, već naprosto neukrućene haljine. Stil postaje jednostavniji, *bodice* ili *gourgandine* više nemaju krutost starih *corps*-a, suknje i *mantles* još su bogatije ukrašeni, a kasnije su i pojednostavljeni. Inspiracija ovih haljina prepisuje se Madame de Maintenon koja ih je nosila kako bi prekrila njezino stanje dok je bila trudna.

[25] „Dressmakers' guild“ (eng.) - krojački ceh

[26] Stil u francuskoj umjetnosti u doba regenta Filipa I. (1715–23), kao prijelazna faza između baroknoga stila Luja XIV. i dekorativnoga rokoko stila Luja XV., koji se najviše očitovao u unutrašnjem uređenju dvoraca, palača i crkava.

Slika 13. Madame de Maintenon u *bodice*-u koji nije bio jako ukrućen

Početkom stoljeća neka obilježja španjolskog renesansnog ženskog odijevanja, ravni *bodice* i *farthingale*, ostala su upečatljivija u Nizozemskoj nego u Francuskoj a *ropa* je postala *vlieger*, duga odjeća koja je bila frontalno otvorena. Prednji dio *bodice*-a bio je bogato ukrašen i izvezen, oblikovao je podignutu krivulju sprijeda, koja je bila izrazito moderna od 1620. do 1635. godine. Haljina se otvarala sprijeda i ponekad se hvatala da bi se pokazao *petticoat* koji je služio širenju opće siluete.

Kratki par *bodice*-a dio je skupine odjevnih predmeta iz 17. stoljeća iz kolekcije odjeće Hessisches Landesmuseum u Darmstadtu. *Bodice* ove vrste uvijek se nosio ispod haljine, zajedno s parom rukava, ostavljajući prednji dio *bodice*-a otvorenim kao što je prikazano na mnogim portretima. Prednja strana *bodice*-a sastoji se od 2 sloja krutog lana, ukrućenog od područja prsiju do dna trakama bala. Gornji je dio bio obložen slojem vune kako bi se stvorila glatka linija preko prsa i ramena. Ukrućena osnova prekrivena je smeđim svilenim satenom i ukrašenim zlatnim cvjetnim dizajnom. *Bodice* na portretu Magdalene Stroe ukrašen je linijama od crne svilene čipke, koja je sada promijenila boju u smeđu [6]. Međutim trake kitovih usi raspoređene su u obliku slova V na srednjoj prednjoj strani, što je čini najstarijim preživjelim parom *bodice*-a ukrućenog na ovaj način.

Na srednjem prednjem djelu nalazi se dvadeset i šest rupa za gumbe s odgovarajućim gumbima prekrivenim crnim svilenim nitima. Gumbi nisu bili namijenjeni za otvaranje, budući da se *bodice* otvarao na leđima s trinaest rupa za vezanje. Na kraju *bodice*-a, malo iznad šava suknje, nalazila se rupica na koju se vrpcom vezao *girdle*[27] koji je pratio duboku krivulju vrha. Leđa su se sastojala od dva sloja, vanjski je bio od crnog svilenog baršuna a unutarnji od lana, podložen na ramenima s dva sloja vune i jednim slojem lana. Vrh haljine koja je bila nošena s još jednim parom sličnog *bodice*-a sačuvan je u istoj kolekciji u Darmstadtu. Stražnji dio tijela haljine pojačan je papirom i kitovim usima, što objašnjava nedostatak kostiju na stražnjem djelu *bodice*-a. U razini struka na prednjoj strani nalaze se dvije rupice na obje prednje strane *bodice*-a, čime su se dva odjevna predmeta spajala zajedno [3] .

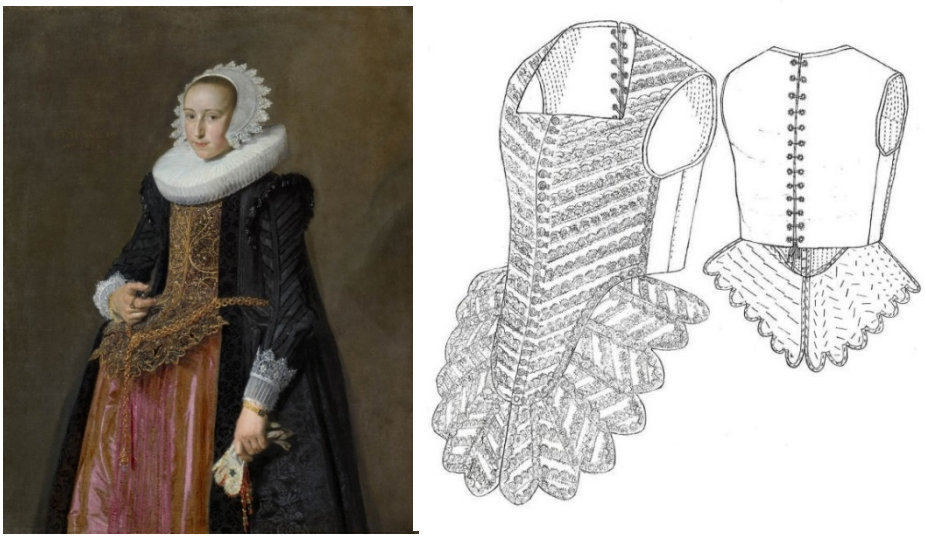

Slika 14. Bogato ukrašen i izvezen *bodice* s *basque*-om, koji sprijeda oblikuje podignutu krivulju

Do posljednjih dvadeset godina 17. stoljeća, univerzalna trodijelna haljina koja se sastojala od *bodice*-a, *petticoat*-a i haljine, i dalje je bila popularna. Međutim nakon nekog vremena, jednodijelna haljina ili *mantua*, počela se nositi i pretvarati u modernu odjeću 18. stoljeća. Nastala je od jednostavnog komada tkanine u obliku slova T, i prianjala je nizom nabora od ramena prema dolje, zakačenim za individualni oblik tijela nositeljice, a na mjestu se držala pojasom. Izvorno lagana neformalna odjeća, utjecala je na razvoj *sack* ili *robe a la francaise*, jednim od ključnih formalnih stilova sljedećeg stoljeća.

[27] Traka, vezana ili zakopčana, okružuje struk ili bokove. Osiguravala je odjevne predmete u struku, ili se često koristila za vješanje različitih predmeta, a ponekad je imala čisto dekorativnu svrhu.

2.4. Osamnaesto stoljeće

Promjene u odjeći, koje su obilježile 18. stoljeće, dogodile su se tijekom zadnjih dvadeset godina 17. stoljeća. Velika reputacija dvora Versailles rezultirala je, širom Europe, prihvaćanju dominacije Francuske, što je značilo da je moderna odjeća, za više rangove, bila u francuskoj modi. Modna terminologija ovog stoljeća zasićena je francuskim nazivima i izrazima, dok je Engleska odlučno promovirala vlastite ideje stila i elegancije, zadržavajući se istovremeno na razvoju svog najbližeg europskog susjeda, s oprezom i nepovjerenjem. Tijekom stoljeća, dvije su države bile u ratu više nego jednom, što je samo povećalo njihov međusobni interes i konkurenciju. Modu 18. stoljeća obilježile su tri stila haljine, haljina *a la francaise* ili *sack* haljina, haljina *a la polonaise*, i haljina *a l'anglaise*.

Sack haljina ili *sacque*, bila je dugačka haljina s duboko postavljenim naborima koji su padali od ramena. Prvobitno je bila široka sprijeda i sa stražnje strane, s relativno nestrukturiranim naborima koji nisu bili zašiti i padali su slobodno prema tlu. Meke, lepršave haljine koje su se širile 1705. – 1715. bile su poznate kao *sackback* ili Watteu haljine, s naborima koji su nekada bili dvostruki ili trostruki te se spuštali s vrata i spajali ispod ramena u naborima haljine [8].

Slika 15. *Robe à la Française*, 1760. – 70.

Slika 16. *Robe à la Française*, 1740-e

Pri kraju 1720. godine *sack* haljina pretvorena je u plisiranu haljinu koja je bila poznata pod nazivom *robe a la frangaise*. Nabori, raspoređeni u dva sloja, padali su sa središta dekoltea i lagano visjeli odostraga. Ispred, tijesan *bodice* sa šavovima, koji je sadržavao kitove kosti postavljene pod blagim kutem, davao je eleganciju krutom tijelu. Rameni dijelovi vratili su se na vrh ramena i bili su pričvršćeni na stražnjoj strani, kako bi stavili naglasak na vitku liniju struka. *Bodice* bio je pričvršćen s obje strane trbuha i ispunjen pomoću *stomacher*-a u obliku

štita učvršćenog fišbajnom. *Stomacher* je često bio bogato ukrašen vezom i nizom mašni koje su se smanjivale u veličini od vrha do dna. Pozornost na ukrase se primjećuje na specifičnim nazivima detalja, npr. mašne – *parfait contentement* i čipkasti nabori – *petits bonhommes* [2]. Od 1730. do 1740. haljina je postajala sve više strukturirana s naborima i tijesnim *bodice*-om. *Bodice* se stavljao na djecu, dječake i djevojčice čim bi počeli hodati kako bi im se tijelo naviknulo na kruti i komprimirani oblik tijela. Grubi materijal od kojeg je *bodice* bio napravljen bio je tijesno zašiven u redove od vrha do dna, obuhvaćajući ukrućenost trstike ili kitove kosti. Sredinom 18. stoljeća tehnička sposobnost majstora za izradu *bodice*-a bila je vrlo visokog stupnja. Osim kitovih kostiju umetnutih u tijelo *bodice*-a i *stomacher*-a, sada su bili ukrućeni dodatnim slojem kitovih kostiju (*baleines de dressage*) i dvama ili više težih, zakrivljenih dijelova, koji su bili postavljeni preko gornjeg dijela prednje strane kako bi se postigla zaobljenost poprsja, dok su ravni dijelovi bili postavljeni preko lopatice kako bi leđa ostala ravna. Smjer ukrućivanja je varirao, ali su uvijek bili blizu jedan drugome, do širine od 20 cm. Umijeće u izradi *bodice*-a primjećuje se na cjelokupnom ručnom šivanju i rezanju kostiju na trake, čija je debljina ovisila o položaju na tijelu. Vrsta *bodice*-a ovog vremena može se najbolje prepoznati po broju šavova i po njihovoj ukrućenosti [9]. Donji je rub bio izrezan na dijelove kako bi se *bodice* što bolje prilagodio bokovima. Prednja strana, ukrućena kostima, završavala je u točci ispod struka. Leđa, koja su također bila ukrućena kostima i napravljena više nego prednja strana, imala su pričvršćene naramenice koje su bile navučene naprijed i vezane na gornji rub prednjice, dok je bočna strana izdubljena ispod orukavlja. Za niski dekolte dvorske haljine bile su pričvršćene naramenice na vrhovima orukavlja. Vezanje je moglo biti na sredini leđa, prednjeg dijela ili oboje, a za dame većeg broja ili u slučaju trudnoće, moglo se dodati dodatno bočno vezanje [10]. Kada je vezanje bilo frontalno, otvor za *stomacher* bio je širi na vrhu i sužen prema struku; također, bio je odvojen i umetnut iza vezanja ili fiksiran da ga prekrije. *Bodice* je bio prekriven materijalom haljine, s rupama za vezanje oko orukavlja preko kojih su se mogli pričvrstiti odvojivi rukavi. Rukavi su bili ¾ duljine i obrubljeni dubokom odvojivom čipkastom manžetom poznatom kao *engageantes* [7].

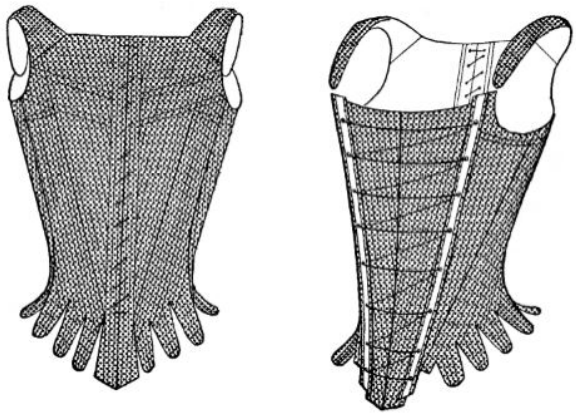

Slika 17. Ukrućeni *bodice* (*stays*), sa odvajajućim *stomacherom*

Sack haljina nosila se preko širokih *panier*-a ili bočnih obruča, stvarajući široku suknju koja je padala prilično ravno sprijeda i na leđima. Najbolji primjerci *bodice*-a na početku stoljeća imaju mnogo šavova i lijepu izradu, obično su prekriveni svilom ili brokatom a ponekad i vezom. Engleski *bodice* bio je malo krući nego francuski, koji se u ovom razdoblju razlikovao vještom izradom šavova [8]. *Sack* haljina ili *robe a la frangaise,* koja je bila u modi, često se nosila otvorena i pokazivala *bodice* ispod, koji je pojedinačno važan kao i sama haljina. Ponekada su bili i prekriveni pamukom koji je pričvršćen na temeljne dijelove haljine tako da je šivanje vidljivo na vanjskoj strani (*corps pique*).

Slika 18. *Robe a la Polonaise*, 1780.

Slika 19. *Robe a l'Anglaise*, 1785 – 87.

U zadnjim godinama stoljeća, haljina se koristila kao dvorska nošnja ili „full dress“, što su bile detaljno porubljene i ukrašene haljine koje su se nosile na kraljevskim prezentacijama glavnih članova aristokracije i kraljevske obitelji i čije su se suknje mogle sputati na stranama na sličan

način kao kod *a la polonaise*. Kao dvorska haljina, suknja ovog stila dosegla je ekstremnu širinu, što je predstavljalo najveći prikaz bogatstva.

Haljina *a la polonaise*, poljska haljina koja je nazvana tako nakon podjele Poljske 1772. godine, bila je u obliku otvorene haljine sa *bodice*-om izrezanim od jednog dijela i s gornjom suknjom koja je bila razdvojena sprijeda kako bi se vidio ukrašeni *petticoat*. Haljina je bila umotana u ukrasne nabore koristeći skrivene ili prikazane vezice, što se u suvremenim francuskim izvorima često naziva *retroussee* [7]. Uvođenje prilično složene haljine zapravo je najavilo opušteniji i seoski način prikaza odjeće, kako bi u romantičnom i bezbrižnom svjetlu prikazali pastirice i seoske djevojke, koje su pastoralni umjetnici često prikazivali. U stvari, moda je vjerojatno nastala u pojednostavljenim oblicima po uzoru na radne haljine, malo kraće gornje i donje suknje koje su se zbog praktičnosti odvajale od prašnjave ceste i time znatno olakšale kretanje i rad. *Polonaise* je u konstrukciji bila slična njezinoj nasljednici, haljini *a l'anglaise*, „engleskoj“ tijesnoj haljini, koja se tako zvala jer je njen *bodice* bio prišiven blizu tijela. Međutim, ovaj stil haljine nije postao uobičajen sve do 1780. godine, iako zbog svoje strukturalne sličnosti, i zbog što se gornja suknja često nosila u istom drapiranom *retrousse* uređenju, naziv je zamjenjiv s *polonaise*.

Do druge polovice 18. stoljeća, izrađivač *bodice*-a shvatio je da smjer kitovih kosti i potporne unutarnje kosti daju oblik *bodice*-u, pa se od tada nadalje koristi manje šavova a temelj haljine je često rezan u šest dijelova, dva prednja, dva stražnja i dvije naramenice, što je omogućilo vrlo niski dekolte koji je sada završavao na području poprsja, dok su leđa ostala duža. *Bodice*-i ovog razdoblja imaju manje šavova i obično su prekriveni običnom svilom ili pamukom, vrlo ukrućene forme, budući da su završeni *bodice*-i oblikovani pritiskanjem vrućeg željeza [9].

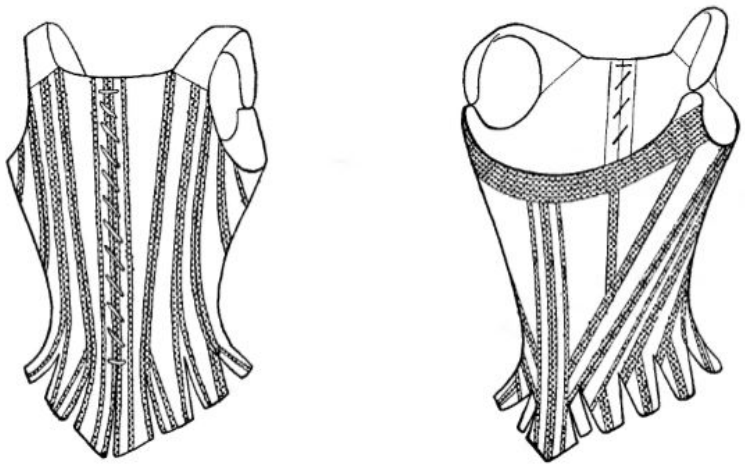

Slika 20. Polu-ukrućeni *bodice*

Sve do Francuske revolucije, *sack* haljina ukazivala je na luksuz i bogatstvo, a *sack* i *polonaise* haljine nosile su se jedna do druge sve dok haljina *a l'anglaise* i jednostavna „round dress“, rana verzija novog stila, nisu postale uobičajena odjeća tijekom 1790-ih i dale počast čistim linijama antičke Grčke i Rima. „Round dress“ haljine su, zbog svoje meke i okrugle siluete, dobile ime okrugle haljine. *Bodice* i *petticoat* bili su izrezani kao jedno, što je označavalo kraj odvojene haljine, *petticoat*-a i *stomacher*-a. Prednje vezanje omogućilo je glatki, neprekinuti stražnji dio i stavljalo naglasak na vrlo visoki struk. Dekolte je bio skupljen na potezanju materijala, usredotočujući se na novu modernu siluetu.

Slika 21. „Round“ haljina, 1795.

Slika 22. *Bodice* „round“ haljine, 1795.

Od kraja 17. stoljeća tiskani pamuk uvozi se u Englesku i Francusku s Istoka. Postao je toliko popularan, nošen i reproduciran da su industrije svile i vune podigle mnoge proteste. Unatoč donesenim zakonima o zabrani tiskanja i nošenja pamučnih i platnenih materijala, ljudi su ih i dalje nosili, a do 1759. u Francuskoj i 1774. u Engleskoj sva su ta ograničenja uklonjena [9]. Isprva su haljine izrađene od tiskanih materijala bile na ukrućenim svilenim haljinama, ali od 1780. nadalje jednostavnija je i mekša haljina sa širokim pojasom postupno postajala modernijom. Oko 1793. pojas se suzio i u modu doveo haljinu visokog struka. S jednostavnim stilovima počeo se nositi lakši *bodice*, isprva izrezan poput prethodnih, ali od manje krutog materijala i s manje ili bez kostiju. Na kraju stoljeća, suvišan materijal i *bodice*-i su u potpunosti odbačeni, usredotočujući se na jednostavni pojas i na novu modernu siluetu. Duga vladavina ukrućenog *bodice*-a došla je kraju.

2.5. Devetnaesto stoljeće

1800. – 1822.

Kraj 18. stoljeća donio je dramatične promjene u ženskom odijevanju, nova pojednostavljena i prirodna silueta, koja je djelomično nastala iz Francuske revolucije, bila je ideal svake žene. Porijeklu siluete pridonijela je i *chemise* haljina koju je promovirala Marie Antoinette i druge pripadnice aristokracije u Europi. Meka, lagana muslin *chemise* haljina prilijepila se i pokazivala svaku konturu tijela, tako da je sve donje rublje koje je pokvarilo siluetu bilo odbačeno, među njima i *bodice* i *stays*.

Usponom Napoleona kao francuskog cara 1804. godine, naziv „empire-line" razvio se tako da se podudara s njegovim „directory[28]" i takozvanim „First Empire". Njegova supruga Josephine, zajedno sa proslavljenim dizajnerom Louis-Hippolyte LeRoyem, imala je značajan utjecaj na modu i težila je eleganciji, tako da je Pariz ponovno postao mjesto mode. Cilindrična neoklasična „empire" haljina s kratkim *bodice*-om, malim pufastim ili ravnim rukavima i dugom ravnom suknjom, bila je već čvrsto uspostavljena [12]. Do 1797. godine krinolina se još uvijek nosila samo za velike prigode i tada su haljine bile nošene preko obruča kako bi podržale visoki struk novog stila, stvarajući neobičnu kombinaciju utjecaja. Okomita linija visokog struka naglašena je vertikalnom linijom tijekom cijele epohe, stvarajući nerazmjerno dugu suknju koja je bila uska sa slobodnim naborima ili u čvrstom cjevastom obliku, dok su poprečne linije bile potisnute ili barem smanjene, a kruti efekti izbjegavani. Modni dodaci poput šalova bili su uski i padali okomito, dok su rukavi, ako su postojali, bili oblikovani prema rukama.

Duboki zaobljeni dekolte tijekom dana bi se ispunio *fichu*-om[29], što daje skromni i praktični stil u Engleskoj. Straga, dekolte sjedi relativno visoko na vratu. *Bib* ili *fall* (također poznato kao i *drop*) osigurava čist, neprekinuti *bodice* bez obzira na kut gledanja haljine [12]. Prednji dio *bodice*-a pričvršćen je na suknju, bočne strane su vezane i zakopčane na mjesto. Novi visoki struk naznačen je postojanjem jednostavnog krem remena od lanene trake.

[28] Revolucionarna vlada u Francuskoj 1795. – 1799., koja se sastojala od dva vijeća i petočlane izvršne vlasti. Održavala je agresivnu vanjsku politiku, ali nije mogla kontrolirati događaje u svojoj zemlji te ju je Napoleon Bonaparte svrgnuo.

[29] Naziv za odjevni predmet sličan maramici, koji se nosio oko vrata i ramena

Linija struka na leđima bila je malo niža i zakrivljena, a ispod njega suknja, čvrsto nabrana na sredini leđa. Mali *bustle*[30] nosio se oko struka ispod stražnjih nabora kako bi davao punoću cjelokupnoj haljini.

Slika 23. „Empire“ haljina s kratkim *bodice*-om

Slika 24. Ilustracija različitih „empire“ haljina

Pred kraj Napoleonove epohe, pažnja je posvećena *bodice*-u na haljinama. Linija ramena i rukava se širi, struk je sužen dok se širina suknje povećava. Klasični oblik postaje gotski. Uobičajene haljine bile su *tunic dress*, večernje haljine koje su se sastojale od donje haljine koja je bila okrugla ili sa šlepom te tunike koja je išla preko donje haljine i slobodno padala od ramena, protežući se do struka ili do gležnjeva. Kratka tunika bila je rijetka nakon 1812. godine, a duga tunika još rjeđa. Druga haljina koja je bila popularna zvala se *the frock*, haljina sa *bodice*-om i suknjom u jednom dijelu. *Bodice* se pričvršćivao straga, gumbima ili vrpcama, ili na kraju epohe *hook-and-eye* kukicama. Postoje razne vrste „frock“ haljina;

- Haljina visokog prednjeg djela s uskim ili širokim naramenicama, visokim ili niskim leđima, s okovratnikom ili bez njega, koja je bila dnevna haljina.
- Haljina niskog prednjeg dijela, koja se nosi sa *chemisette*[31] ili *habit*[32] majicom. Prednja strana može biti oblikovana u oblik kvadrata ili slova „V“. Bila je za dnevnu i večernju upotrebu.

[30] Postavljeno donje rublje koji se koristi za dodavanje punoće ili za podršku materijala
[31] Košulja od bijelog muslina, *cambric*-a ili tila, koja se nosila za popunjavanje prostora kada se prednji dio *bodice*-a otvorio po sredini.
[32] Nošen kao zamjena za dnevnu haljinu. Na vrat je 1815. godine dodan *ruff*. Habit majica često se zvala *chemisette*.

- *Bodice* ukrašen umetcima ili vezom na prednjoj strani koji se naziva „french work“ ili 'lozenge-front'[33], s trakama od mreže i satena koji se spuštaju ukoso i tvore „V“ oblik. Za dnevnu upotrebu.
- *Bodice a l'enfant*[34], čiji je vrh ukrašen vezom *en coulisse*, koji je prilikom izrade stvarao učinak skupljanja. Za dnevnu i večernju upotrebu.
- *Bodice en coeur*[35]
- „Casted body[36]“ ili „the body with castings“, izraz koji označava niz poprečnih pletiva ili pregiba koji prolaze sprijeda [12].

Pojavljuje se okrugla haljina bez šlepa, zvana *stomacher front*. Ona je bila jedina s prednjim otvaranjem koja se koristila sve dok nisu uvedene haljine s *bodice*-om odvojenim od suknje. Postoje dvije vrste haljine *stomacher front*, s visokim i niskim *stomacher*-om.

Kod ove vrste *bodice* se zatvarao preko poprsja različitim metodama:

- Omotavanjem, za dan ili večer. Strane *bodice*-a pričvršćuju se križno, ako je prednji vratni izrez bio u obliku slova „V“ do struka, s ravnim naborima ili ukrasima koji se spuštaju od ramena do struka poznatim pod nazivom „robin front“
- „Cottage front“ za dnevnu upotrebu. Strane *bodice*-a koji se nisu dodirivale, vezale su se preko grudi *chemisette* košulje.
- „Waistcoat bosom“, za dnevnu upotrebu, *bodice* je bio zakopčan gumbima u sredini [12].

The robe je bila gotička haljina i označavala je večernju haljinu sa šlepom koja je bila otvorena preko *petticoat*-a.

Zasebni *bodice* i suknja ne pojavljuju se prije 1818. godine, kada se počinje upotrebljavati prednje vezanje *bodice*-a preko suknje koja se vezala straga, i često su bili različitih materijala i boja. Od 1815. godine suknja je obrubljena na bočnoj strani, a cijela njezina punoća nalazila se na stražnjoj strani, gdje je bila usko skupljena.

Kratka jakna koja se nosila preko haljina, *spencer jacket*, uglavnom kao vanjski odjevni predmet, bila je nošena preko ljeta kao zamjena za *pelisse*[37], a povremeno kao ukrasni odjevni

[33] Lozenge (eng.) – oblik dijamanta
[34] Polu-okrugli ili okrugli vrat, skupljen potezanjem
[35] *Bodice* sa *chemisette*
[36] Casted body (eng.) – lijevano tijelo/ tijelo u gipsu
[37] Ženski ogrtač sa ili bez rukava, koji seže do gležnjeva.

predmet za večernju upotrebu. Sve do 1804. godine spuštala se ispod linije struka, ali kasnije je prekinuta na struku i zaobljena. Kao i *pelisse*, jakna se transformirala kroz modu pa se početkom 1820-ih spojila u „fichu-spencer“, a zatim u „canezou“.

Slika 25. *Spencer* jakna

1822. – 1829.

Ovo razdoblje ilustrira prijelaz od ostataka klasičnog stila, preko gotike do romantičnog duha. „Gallo-greek[38]“ *bodice* predstavlja kompromis između suprotstavljenih stilova i pojavljuje se u 30-im godinama 19. stoljeća. Struk se spustio na prirodni položaj 1824. godine, nakon čega je uslijedilo širenje suknje a njezin je trokutasti oblik postao upadljiv. Počinju se pojavljivati primjerci šiljastih *bodice*-a. Širina linije ramena postupno se i neprestano širila, a veličina gornjeg rukava postala je sve punija. *Gigot*[39] i *demi-gigot*[40] rukavi postali su uobičajeni i širi 1827. godine, a rukavi *imbecile*[41], *Mameluke*[42] i *Donna Maria*[43] poprimili su oblik balona [12].

[38] *Bodice* s uskim i ravnim obrubom koji se spušta s ramena i nije spojen sa strukom.
[39] Vrlo pun na gornjem djelu a punoća završava točno ispod lakta. Drugi poznati naziv za *gigot* rukave je *leg-of-mutton.*
[40] Gornji dio je u obliku obrnutog stošca, punoća završava na laktu, a podlaktica je uska i obično sa *amadis* manžetom (koja se proteže uz zglob poput rukavice).
[41] Puniji nego *Mameluke*, punoća seže do sredine zgloba, s kratkom manžetom. Izraz „imbecil“ nije se upotrebljavao kao pojam ruganja, rukav je dobio to ime jer je kopirao jednostavan ravan rukav koji se koristio za odjeću mentalno oboljelih osoba.
[42] Vrlo pun do gornjeg dijela zgloba
[43] Punoću na podlaktici ograničava petlja na unutarnjoj strani od pregiba lakta do zgloba

Slika 26. *Gigot* rukavi

Čvrsto vezanje struka, koje je postajalo sve jače i jače, služilo je pretjerivanju kontrasta, pojačano dojmom *pelerine*-a[44] koji se protezao preko ramena. Prekomjerno široki šešir sugerirao je obrnuti trokut uravnotežen na malenom vratu, *bodice* pak drugi obrnuti trokut uravnotežen na malom struku, dok je treći trokut bio oblikovan suknjom; ovaj efekt trostrukog trokuta naglašen je vodoravnim linijama poruba preko ramena i donjeg dijela suknje. Onog trena u stoljeću kada su Englezi suptilno prihvatili francusku modu 1820-te, nakon dugogodišnjeg rata, putovanje u Pariz postaje neodoljivo i bezbroj britanskih dama vraća se sa svojim francuskim „plijenom".

U ovom je razdoblju *bodice* gotovo uvijek pričvršćen uz suknju, međutim povremeno su u dnevnim haljinama *bodice* i suknja bili odvojeni i suknja je u tom slučaju pričvršćena trakama preko ramena. Dnevni *bodice*-i obloženi su pamukom, povremeno spojenim s donjim *bodice*-om koji je imao odvojene gumbe i rupice. *Bodice*-i su se pričvršćivali ravnim bakrenim *hook-and-eye* kukicama koje su bile ručno rađene, a gumbi su bili prekriveni pamukom. Krajem desetljeća, povremeno se koristila bakrena žica.

Dvije glavne vrste dnevnih haljina tijekom desetljeća bile su *pelisse-robe*[45] i okrugla haljina. Okrugla haljina se može klasificirati dizajnom *bodice*-a, od kojih su postojale tri glavne vrste, od kojih svaka ima varijacije, obični visoki ili poluvisoki *bodice* (*bodice en blouse*[46], *bodice a l'enfant*[47], *bodice en coeur*[48], *bodice* koji se fontalno zakopčava i usko oblikuje, (*bodice a la*

[44] Širok i ravan ovratnik koji je pokrivao ramena. Kada su vrhovi ovratnika padali naprijed bio je poznat pod nazivom *fichu-pelerine*.
[45] Haljina nošena tijekom jutra u unutrašnjosti prostora.
[46] Prednja strana je skupljena i nabrana, vrat poluvisok i okrugao
[47] Poluokrugli ili okrugli vrat, skupljen potezanjem
[48] Prednja strana u obliku srca koja se spušta do lagano šiljastog vrha. Ima niz uskih nabora duž gornjeg ruba visokog vrata.

vierge[49]), drapirani *bodice* (*bodice en gerbe*[50]*, circassiene bodice*[51]*, bodice a la sevigne*[52]*, bodice a la Roxalane*[53]*, bodice a l'Edith*[54]*, bodice a la Polonese*[55]) i *bodice* s ravnim ukrasima koji se spuštaju od ramena prema unutrašnjosti do struka (*Gallo-Greek bodice*[56]*, stomacher bodice*[57]*, Anglo-Greek bodice*[58]).

Slika 27. *Bodice en blouse,* jutarnja haljina, 1828.

Slika 28. *Circassiene bodice,* 1829.

Slika 29. *Bodice a la vierge* 1825.

Bilo je puno različitih vrsta rukava dnevnih haljina, te su se neprestano povećavali u veličini. Postoji puni rukav[59], *Marie* rukav[60], *demi-gigot*, *gigot*, *mameluke*, *imbecile* i *Donna Maria* rukavi [12].

Večernje haljine imale su okrugle ili četvrtaste vratne izreze, postupno se šireći do ramena prema kraju desetljeća. Stilovi *bodice*-a bili su slični onima koji su se nosili na dnevnim

[49] *Bodice* poluvisokog ili niskog i četvrtastog kroja, s naborima ili uskim naborima koji se spuštaju do struka. Nema potezanja.
[50] *Gerbe* – snop kukuruza. Prednji dio je nabran u obliku lepeze od ramena do struka
[51] *Bodice* s prekriženim naborima koji silaze s ramena i križaju se u struku.
[52] *Bodice* koji je podijeljen u dva dijela središnjom kosti koja seže do struka i na kojem plisirani nabori vodoravno prekrivaju vrh *bodice*-a.
[53] Sličan *bodice*-u *a la sevigne*, međutim nabori više padaju prema središnjoj kosti.
[54] Kombinacija *bodice*-a *Roxalane* i *Sevigne*
[55] Varijanta križnog prelaska, nabori se križaju visoko tako da desni preklop oblikuje većinu viđenog prednjeg šava.
[56] Ukrasi su uski i ravni, ne dolaze skroz do linije struka.
[57] *Bodice* sa reverima koji se nazivaju „pelerine lapels“ i spuštaju se od ramena do V na struku. Zatvoreni prostor ispunjen je naborima, a gornji je rub definiran čipkom ili lanom.
[58] *Bodice* sa *fichu-robings*, sa širokim reverima koji su veoma udaljeni jedan od drugog, čime stvaraju neprirodnu širinu poprsja, a često su ukrašeni čipkom koja povećava njihovu veličinu.
[59] „Full sleeve“ – pun rukav na ramenima, završavajući *mancheron*-om, često razrezan i napuhan, i postupno se suzuje na zglobu, završavajući u *rouleauxu* ili s unutarnjim naborom.
[60] Pun do zgloba, ali vezan mašnama. Ovaj se rukav pojavio u prijašnjem desetljeću, a javlja se povremeno i kasnije u stoljeću. Ime *a la Marie* dobio je oko 1827. godine za pojašnjenje za *gigot* rukav.

haljinama, ali šiljasti *bodice*-i se povremeno pojavljuju od 1822. godine nadalje. *Bodice*-i kojima su odrezana ramena održavaju formu tijesnim oblikom bez ukrućivanja kostima. Rukavi večernjih haljina bili su puni uz rame, postajući puniji prema kraju desetljeća. Mogao se nositi kratki rukav (kao u haljinama za bal) ili s dugim prozirnim rukavima od bijelog tila ili muslina koji ima oblik modernog dnevnog rukava toga doba. Do 1829. godine, kratki puni rukav za večernju haljinu razvio se u *beret* rukav, u obliku širokog kruga koji imitira *beret* oglavlje, a na kraju je vezan trakom oko ruke. Oblik je podložen podstavom od muslina s uskim unutarnjim rukavom. Kada se koristio prozirni vanjski rukav, prelazio je preko *beret* rukava i skupljao se u orukavlju. Povremeno je *beret* rukav bio dvostruk, jedan iznad drugog, nazvan *double bouffant*.

Slika 30. *Bodice a la vierge* večernja haljina, 1828.

Slika 31. *Bodice a la vierge* vjenčanica, 1824.

Slika 32. *Bodice en gerbe* dnevna haljina, 1826.

1830. – 1840.

Moda ovog desetljeća ilustrira transformaciju iz pretjerano romantične faze u sentimentalnu. Promjena se dogodila naglo sredinom 1836. godine. Poplava romantike u modi od kraja 20-tih godina 19. stoljeća dosegla je vrhunac 1830., kada je naglasak bio na gornjoj polovici haljine i rukavima. Pojavile su se bezbrojne varijacije „zatvorenih“ i „otvorenih“ *bodice*-a. U isto vrijeme naglasak je s *bodice*-a prešao na suknju, koja se povećala u veličini i ukrasnim detaljima. Aktivno romantično raspoloženje pretvaralo se u pasivno sentimentalno i počelo je rušenjem rukava i smanjivanjem gornje polovice odjevnih predmeta. Svi su *bodice*-i podstavljeni pamukom, često glaziranim *silesia*-om[61], kao i dnevna suknja, osim u laganim

[61] Tanki i grubi lan, glazirane površine. U 19. se stoljeću koristi za podstave, obično smeđe boje.

ljetnim materijalima. Ravne ručno rađene *hook-and-eye* kukice od mjedi bile su normalan način zakopčavanja, no pronađeni su i gumbi od drveta i sedefa.

Mnoge haljine, kućne izrade, nisu izrađene u svim detaljima suvremene mode. Komplicirani dizajni iz 1830. godine vjerojatno su bili izvan amaterskih vještina, pa se može pronaći haljina iz tog razdoblja koja se sastoji od jednostavnih i tijesnih rukava, ili sa *bodice*-ima koji su samo sugerirani formom *fichu-robings*[62].

Slika 33. *Corsage a la Caroline* s pojasom, večernja haljina, 1831 – 35.

Slika 34. *Bodice en demi-coeur,* 1836 – 38.

Slika 35. *Bodice* koji je sugeriran formom *fichu-robings*, haljina za šetnju, 1825.

Dnevna se haljina sastojala od niskog struka koji je uvijek bio okrugao, s pojasom i kopčom, ili povremeno remenom. Dvije vrste *bodice*-a su bili „otvoreni“ i „zatvoreni“ ali su podijeljeni u tri podvrste, „otvoreni“ i visoki, „zatvoreni“ i poluvisoki i „otvoreni“, s rukavima koji su padali u uzdužnim naborima od lakta prema dolje (*gigot, imbecile, Donna Maria, Montespan*[63]*, Medici*[64]*, Marino Faliero*[65]*, Sultan*[66]*, Caroline*[67]*, Gabrielle*[68]*, Cavalier*[69] *i Amadis* (naziv koji se često koristio za rukave koji su završavali usko na zapešću) [12].

[62] Ravni porub od ramena do struka koji daje efekt *fichu* ovratnika
[63] Gornji je dio bio vrlo pun, s trakom na laktu, a donji dio rezan u točki s naborima koji su visjeli preko gornjeg dijela podlaktice.
[64] Gornji dio *bouffante*, zatvoren u laktu i tijesan sve do zgloba
[65] Veliki padajući rukav, koji je zahvaćen trakom na laktu
[66] Veliki padajući rukav, zahvaćen na sredini nadlaktice i na sredini podlaktice
[67] Sličan sultan-rukavu, samo što je bio uži od lakta do zgloba
[68] Vrlo puni rukav od ramena do lakta, umjereno pun od lakta do sredine podlaktice gdje je duboka manžeta koja je obrađena čipkom u sredini
[69] Gornji dio rukava bio je umjereno pun, donja polovica uska, a zatvarao se duž vanjske strane čvorovima i mašnama.

Večernja je haljina uvijek imala *bodice* koji je bio rezan nisko i uz ramena. „Zatvoreni“ *bodice-i* su bili *corsage uni*[70]*, corsage carre*[71]*, corsage a la Caroline*[72]*, a l'enfant, en demi-coeur,* nabrani *bodice (a la Sevigne, a la grecque*[73]*) i a la Marie Stuart*[74], a „otvoreni“ *en redingote, en schall*.... Rukavi su bili kratki i puni, većinom *beret*, *double beret, Marino Faliero, Roxalane.*

Slika 36. *Bodice a la grecque*, prednja strana, večernja haljina, 1830-e.

Slika 37. *Bodice a la grecque*, stražnja strana

1840. – 1850.

Žena ovog desetljeća njeguje svoje osjećaje na štetu svog tijela. Fizički je bila manje aktivna nego u bilo kojem razdoblju a izražavanje emocija prikazivala je gracioznim stavovima, a ne pokretom. Haljina je dizajnirana za pasivne poze, a bila je konstruirana kako bi spriječila bilokakvu neženstvenu aktivnost. Krajem desetljeća, žena je poprimala svijest o svom društvenom značaju, ali još se uvijek bojala djelovati. Tako je moda ženske odjeće ostala statična, osim povećanja područja koje je zauzimala suknja, koje se neprestano širila s njezinim rastućim osjećajem važnosti.

Već u ranom desetljeću dugačak struk, sa šiljastim *bodice*-om koji je oblikovao oštar kut, naglašen ukrasima na ramenima koji su padali do struka, proglašen je gotičkim stilom. Preferiran je *bodice* tijesnog oblika, umjesto *stays*-a, koji je bio toliko zategnut da je ukazivao na odricanje od tjelesne aktivnosti. Novi dodatak smješten na rukavu (obično tijesnom) ispod ramena onemogućio je podizanje ruke. Takva haljina, gotovo uvijek sa stražnjim pričvršćivanjem *hook-and-eye* kukicama, prikazivala je neophodnost pomoći druge osobe kao simbol damske ovisnosti o drugima. *Bodice* je uvijek bio podstavljen i ukrućen kostima, s tri

[70] Uskog oblika
[71] Četvrtasti vratni izrez s uskim naramenicama
[72] Lagani pad čipke i draperije, tvoreći *pelerine* u obliku slova V
[73] S vodoravnim naborima i središnjom kosti
[74] Povremeni korzet koji je više zaobljen na kraju

kosti u obliku lepeze postavljenima u sredini i bočnim kostima koje su se izdizale do orukavlja. Podstava je često bila ojačana širokom vrpcom, zašivenom s unutarnje strane na području struka, a ponekad se vrpca pričvrstila u unutrašnjosti na leđima i vezala oko struka. Povremeno je podstava imala svoje *hook-and-eye* kukice ispod veza haljine, međutim sada su to bile žice od mjedi i crnog željeza. Mnogi *bodice*-i pronađeni su s umetcima od vune pričvršćenima na prednjoj strani kako bi se nadopunio „nedostatak“ u anatomiji ženskog tijela.

U modi je bila vilinska forma, a mlade dame su „vježbale“ svoj struk kako bi mogao biti svega 18 cm širok, a posljedica toga prirodna figura često je trebala pomoć „umjetnosti“. Haljina sa dva *bodice*-a, jedan za dan i jedan za večer, koja su se mogla grubo pričvrstiti za pojas suknje, ovisila su o prigodi. Osim njih, većina *bodice*-a i suknji bila su izrađena u jednom komadu.

Slika 38. *Bodice en gerbe,* 1845.

Slika 39. *Bodice en coeur*, 1846.

Slika 40. *Bodice en coeur*, večernja haljina, 1840.

Popularne dnevne haljine toga doba bile su *pelisse-robe, redingote*[75], *round* i *peignoir*[76] haljine, a jedino je *round* haljima imala polu-*bodice* ili *coeur*, s naborima koji su bili na ramenima i spuštali se do struka, često u obliku srca, ili je prednji dio *bodice*-a bio skupljen do tupog kuta u struku (*en gerbe*). *Bodice*-i večernjih haljina bili su niskog vratnog izreza, četverokutnog oblika, blago okruženi padom čipke ili ravnim vertikalnim naborima koji su se ponekad spuštali do struka. Struk je bio špičast, a *bodice* ukrućen kostima. Rukavi su bili kratki, uski i završavali su u dva ili tri mala nabora ili *machette*-om od čipke, pokriveni *beretha*-om[77].

[75] Haljina za šetnju
[76] Neformalna haljina koja se nosila samo ujutro
[77] Duboki ovratnik, obično napravljen od čipke, pričvršćen na vrhu haljine s niskim vratnim izrezom

1850. – 1860.

Nakon mnogih ratova, uslijedio je izljev ekstravagantne mode, kako u boji tako i u obliku. Boja je doživjela promjenu koja je trajala čitavo stoljeće, praćenu nekoliko godina kasnije promjenom oblika forme. Bio je to prvi znak nadolazeće mode zakrivljenih linija, u kojoj je gotički ukus nacije prekriven seksualnom simbolikom. Napredak koji su žene postigle u ovom desetljeću jest izlazak iz skromnog obiteljskog života i isticanje svoje prisutnosti u vanjskom svijetu. Dobile su privilegije i počele govoriti o svojim pravima. Već 1851. godine, američka dama, gospođa Bloomer, došla je u Englesku da pokuša navesti žene da usvoje praktično i neženstveno odijevanje. To se sastojalo od pojednostavljene verzije *bodice*-a, i suknje koja je sezala ispod koljena. Ispod nje, mogle su se vidjeti vrećaste hlače koje sežu do gležnjeva, obično završavajući čipkastim naborom na dnu.

Bodice je bio podstavljen bijelim pamukom ili glaziranom *silesia*-om, sa ili bez dodataka za figuru. Mogao je biti ukrućen s dvije kosti koje su sezale do pola torza a obje strane na sredini, i s kratkom kosti na bočnim šavovima gotovo do orukavlja. *Jacket-bodice*[78] nisu imali kosti. Rukavi su bili rezani, s jednim šavom na unutarnjoj strani. *Hook-and-eye* kukice bile su od žice od mjedi, ali s prednjim kopčanjem počinje doba ukrasnih gumbi, koji su bili od metala, stakla ili prekriveni istim materijalom od kojeg je i haljina bila napravljena. Novi modni dodatak bio je odvajajući gumb koji se držao na mjestu *split pin*-om[79]. Nedavno oživjeli stilovi Luja XV. postali su 50-ih godina još vidljiviji, a njihovo posebno obilježje je sve veća uporaba čipke i ukrasa na dnevnim haljinama, čiji su materijali bili gotovo jednako bogati kao i oni za večernje nošenje. Naglasak je na rafiniranom ukusu tadašnjeg vremena, gdje nije bilo kratkih *bodice*-a, rukava ili tijesnih i pripijenih haljina.

Izraz *redingote* više ne označava zatvoreni prednji dio sa korzetom i visokim ovratnikom, nego je opisan kao *corsage en amazon*, a *redingote* se koristi za bilo koji *pelisse-robe*[80] koji ima vertikalno, a ne horizontalno obrezivanje. *Pelisse-robe* je mogao sadržavati otvoreni *jacket-bodice* koji se spuštao ispod struka i preko bokova. Rukavi su bili dugački ili ¾ duljine, uski, s obrnutom manžetom koja je bila obrubljena kratkim čipkastim naborom, ili s laganim otvorom u obliku zvona i zatvorenim donjim rukavom koji je bio napuhnut.

[78] Tjesni *bodice* koji se zakopčavao sprijeda
[79] Split pin (eng.) - rascjepka
[80] Ženska haljina koja se sastoji od donje haljine ili suknje s gornjom haljinom. Suknja je otvorena sprijeda i obično je duga odostraga.

Slika 41. *Corsage en amazon,* 1853.

Slika 42. *Jacket-bodice*, 1850.

Slika 43. *Jacket-bodice* večernja haljina, 1850. – 55.

1860. – 1870.

Ovo se desetljeće sastoji od tri faze. Isprva je prevladavao dugotrajni utjecaj nekadašnje gotičke geometrijske forme, nakon čega je uslijedio kratki pokušaj obnove mode „empire“ siluete, barem što se tiče visokog struka. Međutim, nije postojala stvarna želja za povratkom klasičnim principima i tome možemo pripisati utjecaju francuskog dvora pod Napoleonom III. Unatoč pokušaju vraćanja klasične siluete, geometrijski obris ustupio je mjesto krivulji oblina. Krajem desetljeća u potpunosti je nastupila era krivulja.

Sve haljine su bile strojno izrađene, a *bodice* je bio obložen s bijelim *calico*-m[81], iako su mnoge dnevne haljine bile bez podstava osim 25 cm na dnu. *Bodice* je još uvijek imao male kosti koje su se protezale nekoliko centimetara od pojasa sprijeda, a na bočnoj strani je mogao sadržavati do šest kostiju. Šiljati *basque* bio je posebno ukrućen kostima i nije više rezan u jednom komadu s *bodice*-om. Koristila se velika raznolikost gumbi: od stakla, oksidiranog srebra, ili pak prekrivenih svilom. Nova modifikacija dovela je u modu haljinu s *bodice*-om i suknjom u jednom dijelu, bez šava u struku. Za dnevne je haljine *bodice* mogao biti visok i zakopčan sprijeda (s padajućim vratnim ovratnikom) ili običan s malo punoće i ovratnikom koji je bio 2.5 cm duži nego linija vrata tako da se preklapao i zakopčavao brošem, *en demicoeur* ili otvoren do struka s reverima, koji se nosio preko *chemisette*, ili *a la Raphael* koji je bio visok odostraga a nizak na prednjoj strani i četvrtastog vratnog izreza. Rukavi koji se koristili bili su

[81] Indijski pamuk

uski rukavi s *epaulette* ili malim napuhnutim dijelom ispod ramena, mali *bishop*[82] rukavi, *gabrielle*[83] rukavi napravljeni od niza nabora sve do zgloba, te otvoreni rukavi (*isabeau* rukavi) trokutasta oblika, koji su se širili prema dolje s vrha ramena, izrađeni s unutarnjim i vanjskim šavom.

Haljine bez šava na području struka uvijek su bile izrađene od svile, i imale su mnogo nabora, kontrastnih boja. S odvojivim *bodice*-om, struk je bio kratak i obao, a na laganim materijalima nosio se pojas s mašnama koje su se njihale ispred, ili se nosio pojas s malim kopčama od čelika, mozaika ili aluminija.

Slika 44. Američki *bodice* s vojnim ukrasima, 1860. – 65.

Slika 45. Svileni američki *bodice*, 1867.

Slika 46. Španjolska dnevna haljina, 1865. – 68.

1870. – 1880.

Ovo desetljeće označava početak utilitarističkih stilova odijevanja koji se razvijaju prema vlastitim linijama. Puka fizička udobnost nije bila do tad prvobitno razmatranje, ali ideja je postala prisutna. Rastuća skupina mladih žena koje su zaposlene i nisu kućanice, počele su koristiti stilove odijevanja drugačije od čisto modernih. Postalo je moguće da žena bude originalna a da ne prestane biti dama. Opći prigovor bio je da ženska garderoba postaje sve skuplja, ne zbog materijala nego zbog ukrasa i modnih dodataka. Ovo desetljeće bilo je veliko doba za ukrašavanje, što je značilo vrijeme i trud u izradi i stavljanju. Uske su haljine trebale dobro prianjati uz tijelo što je značilo korištenje profesionalnih krojača, koji su se, zbog

[82] Dnevni rukav od laganog materijala. Vrlo pun od ramena do zgloba, gdje je bio skupljen u zatvorenu manžetu.
[83] Rukav pun do lakta, sužava se do sredine podlaktice, a na zglobu završava dubokom manžetom.

pojavljivanja *ready-made*[84] odjeće, dodatno potrudili da potaknu stil koji zahtjeva njihovu vještinu.

Seksualna privlačnost bila je naglašavana raznim napravama koje su bile nove u to vrijeme, ili oživljavanjem zaboravljenih načina. Pretjerivanje u oblinama, posebno kod bokova, obilježilo je prve godine desetljeća, dok je kasnije veća ovisnost bila postavljena na anatomski prikaz uskih haljina. Većim dijelom je to bilo ograničeno na donju polovicu tijela, a gornju se prekrivalo korzetima. Obline su mogle biti tako bujne koliko je *corsetier*[85] htio. Korzet je postao predmet osebujne fascinacije i bio osmišljen da sugerira da nosilac nije dovršio odijevanje, kao da je još uvijek u svojoj spavaćoj sobi. Simbolika steznika i *bodice*-a u obliku korzeta nikad nije bila toliko istaknuta kao ovih godina.

Dnevna se haljina sastojala od obične suknje, ukrašene mašnama, baršunom ili svilenim trakama. *Bodice* je bio zatvoren do vrata, s četvrtastim ili pelerinskim obrubom ili je bio lagano otvoren sprijeda, sa ili bez revera. Suknja je mogla biti ukrašena dubokim naborima koji su padali s baršunskog pojasa. Za šetnju, haljina je sadržavala malo složeniju suknju; ili je bila obična sprijeda i puna nabora odostraga sa *jacket-bodice*-om s *basque*-om ili je imala jedan volan sprijeda i dva straga, koji su simulirali šlep.

Slika 47. Dnevna haljina, 1875.

Slika 48. Večernja haljina, 1875. – 78.

Slika 49. Večernja haljina, 1870.

[84] Masivno proizvedeni gotovi tekstilni proizvodi odjevne industrije
[85] Krojač korzeta

1880. – 1890.

Odjeća krojena po mjeri, nasuprot prethodnim razdobljima, djelovala je obično. To je bio prvi pomak prema stilu koji je nesvjesno označavao da se žena bavi nekim drugim interesima osim hvatanjem potencijalnog partnera. Čak je i večernja haljina, veličanstveno ukrašena, izbjegavala grube metode privlačenja; visoki ovratnik, minimalni prikaz tjelesnih čari do kraja desetljeća i sklonost teškim materijalima, sve je to bilo u skladu s duhom razdoblja. Princip je bio strog, ljepota ne bi trebala privlačiti pažnju drugog spola. To je bila anti-anatomska era.

Varijacija haljina je bilo mnogo, ali glavne se vrste mogu razvrstati po vrsti *bodice*-a, koji je bio odvojen od suknje i često od različitog materijala. Četiri glavne vrste *bodice*-a bila su: *bodice* sa šiljastim krajem, *cuirass bodice, coat bodice* i *the polonaise*. *Cuirras bodice* je često bio napravljen s točkom na prednjoj strani i sa *jacket basquets*-ima na bočnoj strani ili izdubljen na prednjoj strani sa špicom sa strane, i zapravo je imao tendenciju spajanja s *casaquin bodice* koji je bio preko prsluka (stvarnog ili simuliranog) u popodnevnoj haljini. *Coat bodice* je imao vrlo dugi *basque,* koji je ponekad bio napravljen dodavanjem dijelova na kukovima, ali češće se rezao u jednoj duljini i bio nabran odostraga kao muški *frock* kaputi s dva gumba.

Polonaise je, vraćajući se u modu, bio dug i pričvršćivao se ispred ili iza, obično su se nabori, dužine 25 cm, skupljali naprijed i tvorili velike nabore ili su se skupljali na jednoj strani prednjeg dijela kako bi se stvorila dijagonalna linija. Neke su haljine bile šire sprijeda i nošene s remenom. Povremeno su bile ukrašavane perlama i čipkom. Rukavi su bili dugački i tijesni, s manžetom i vezom. Padajuća ramena više nisu bila u modi, a rukav se mogao lagano napuhnuti (ili je bio podstavljen) na vrhu ramena.

Večernje haljine imale su *bodice* u obliku *cuirasse*[86], *casaquina*[87] ili *habit*[88]. Jedna vrsta *bodice*-a imala je četvrtasti ili široki vratni izrez u obliku slova V, rukav do lakta u nizu valova i nabora ili je pak bio kratak na ramenu ili skriven ispod *bertha*. Druga vrsta *bodice*-a bila je u obliku *stays*-a, od bijelog ili obojenog satena ili zlatnog brokata, nizak i četvrtast sprijeda i vezan odostraga. Obojeni *bodice* često se nosio s bijelom suknjom i tunikom. Špičasti *bodice*

[86] Vrlo dugačak, tijesan i ukrućen *bodice* koji se spuštao preko bokova. Često izrađen od drugačijeg materijala nego haljina.
[87] Tijesan *bodice* u obliku muškog *tail* kaputa, zakopčan sprijeda gumbima. Nošen s kratkom suknjom bez šlepa, 5 cm iznad tla.
[88] Dugački *bodice*, koji je bio otvoren sprijeda, s *basque*. Nošen je uz *waistcoat* (prsluk).

imao je nabrani muslin ispod donjeg *bodice*-a. Neki su imali skupljene nabore sprijeda u *princess*[89] stilu, ali su padali slobodno kao *smock,* s Watteau naborima odostraga.

Slika 50. *Casaquin bodice*, večernja haljina, 1880.

Slika 51. Špičasti *bodice*, dnevna haljina

Slika 52. *Cuirasse bodice,* večernja haljina, 1880.

1890. – 1900.

Izravniji poticaj ženama na aktivniji život bilo je uvođenje bicikla, koji ne samo da je u ogromnoj mjeri doprinio njihovoj fizičkoj aktivnosti, već je vrlo značajno pomogao razbijanju uobičajenih ograničenja. Mlada je dama počela istraživati muški svijet i otkrila da je moguće posjedovati svoje mišljenje unutar „muškog" intelekta i zaraditi za život kao njegov suparnik. „Nova žena", koja je tako mislila tijekom ovog desetljeća, utjecala je na trenutnu modu – jednim je dijelom zahtijevala fizičku slobodu, a drugim poticala reakciju u modnom svijetu, u suprotnom smjeru od dotadašnjeg.

Ogromni rukavi iz 1830. godine lišeni su svog romantičnog izgleda, te su devedesetih godina postali „bočne ruke", braneći ženu koja je prolazila u gomili. Dok su neskladne boje i izuzetno spojeni *bodice*-i ovog desetljeća bila obilježja koja su najviše privlačila poglede, u stvarnosti je suknja bila najveća originalnost. *Gored*[90] suknja, u različitim varijantama, zajedno sa širenjem i ušivenim naborima, bila je tehnički trijumf ostvaren 90-ih godina. S druge strane, došlo je do pada kvalitete izrade, s jeftinim zamjenama na manje vidljivim dijelovima i jedinstvenom ravnodušnošću prema uporabi lošije čipke na skupocjenim materijalima. Boje su do promjene tijekom 1897. godine, bile neskladne, osobito u gornjoj polovici haljine. Ogromni

[89] Stil koji slijedi prirodni obris tijela. Odjeća u ovom stilu rezana je u dugim dijelovima bez vodoravnog šava u struku.
[90] Suknja od trokutastog tekstila koji se upotrebljava za oblikovanje odjeće koja odgovara obrisima tijela.

rukavi jedne boje na *bodice*-u koji je bio druge boje ukazivali su na neku disharmoniju u izgledu.

Ovo je desetljeće značajno i po ekstremnom stupnju stezanja, koji je cvjetao do kraja stoljeća. Njegova namjena bila je drugačija od one nekadašnjih razdoblja, manje se usmjerila na prikazivanje malog struka a više na veličinu bokova, što je postalo vodeća značajka seksualne privlačnosti, jedini rival u održavanju šarma bilo je ekstremni dekolte večernje haljine. Povećana aktivnost u danu zahtijevala je praktičniju suknju i samim time manje ukrasnu, pa su prema tome suknje „danas uistinu toliko slične da ih jedva vrijedi opisati“ [12]. *Bodice* je varirao po regijama, ali tijekom cijelog su se desetljeća u njemu mogle vidjeti „emocije“ razdoblja.

Ljetne haljine rađene su po mjeri ili je barem njihov stil ostao vrhunski. Kod krojenih haljina, *bodice*-i su obično imali dvostruko kopčanje, jaknu koja je bila otvorena preko bijelog ili kariratnog *waistcoat*-a ili zatvorena do grla, s ovratnikom i kravatom. Ostali *bodice*-i bili su tijesni i križani na bluzi. Na tim su haljinama *bodice*-i i suknja bili odvojeni. „Seamless dress“[91] bila je inovacija za jutarnju upotrebu, izrađena od vunenog materijala i sa šavovima samo ispod ruku, te se pričvršćivala na lijevom ramenu i boku; prednji je dio bio malo pun oko struka, preko ukrućene podstave, a suknja je straga imala šav koji se spuštao niz sredinu.

Večernje haljine imale su *bodice* u obliku *stays*-a, koji je završavao ravno naprijed i ispod ruku, a napuhnuti je rukav bio dodan bez očiglednih spojnih rupa. *Bodice* i šlep često su bili u jednom komadu, a šal *crepe de Chine*[92] s desne strane ramena tvorio je pola *bodice*-a i vezao se na lijevom boku s dugim krajem koji je sezao do poda. Ostatak *bodice*-a bio je od baršuna ili satena s puno čipkastih ukrasa. Svi *bodice*-i bili su ukrašeni mašnama na ramenima, ili perlama, ili naborima materijala, a rukavi su često bili napuhnuti na ramenu, padajući na unutarnjoj strani ruke i zatim zakačeni na vanjskoj strani iznad lakta. Nabrani *chiffon*[93] često se koristio kao porub. Niski „empire“ *bodice* sa širokim pojasom i muslin *bertha*-om također je bio učestao. „Princess dress“ s *medici*[94] ovratnikom bio je moderan a često su se nosili i *ruff*-ovi.

[91] Haljina bez šava
[92] Vrlo mekana kineska svila
[93] Šifon, nježna svilena tkanina, gotovo prozirna
[94] Uglavnom od čipke, uspravljen oko stražnjeg dijela vrata, nagnut prema prednjem dijelu *bodice*-a

Slika 53. Večernja haljina, 1890.

Slika 54. *Bodice* od vezenog svilenog satena s metalnim perlicama, obrubljen mrežom sa šljokicama, obložen svilom i kitovim kostima, 1895.

Slika 55. Dnevna haljina, 1892.

Krajem stoljeća veličina rukava *leg-of-mutton* počela se smanjivati. Na njegovom je mjestu ostao samo mali *puff* na samom vrhu rukava, poznat kao *kick-up*, koji je često bio na večernjim haljinama s posebnim naborima na ramenu. Na mjestu rukava i torza u obliku pješčanog sata, razvila se nova silueta, S-linija, postignuta novim korzetom koji je gurnuo torzo nosioca naprijed i kukove natrag. Ovaj je stil uveden radi dobivanja što manjeg struka, što je bilo popraćeno *mono-bosom*[95] efektom [13]. Novu je liniju popularizirala *Gibson* djevojka Charlesa Dana Gibsona, u njegovim skicama, čiji je izgled postao jedan od najviše prepoznatljivih stilova stoljeća i proizveo originalnu „*It girl*“, koju je proslavila glumica Camille Clifford. Korzet S-linije ostao je nošen sve do 1908. godine, kada se linija izravnala i pojednostavila u donjem dijelu trbuha i bokova.

[95] Vrlo čvrsta, frontalno spljoštena prsa, što je novi korzet omogućio

Slika 56. Camille Clifford

2.6. Dvadeseto stoljeće

Žene su, na početku stoljeća, mijenjale stil svojih korzeta. Umjesto da vrše pritisak na trbuhu, nošeni su oni koji su bili ravno ukrućeni kako bi pojačali dio grudi i bokove. *Bodice* je bilo zasut sjajnim šljokicama, perlama i vezom. Tijekom četiri godine Prvog svjetskog rata moda je stala, iako je na početku sukoba linija ramena padala, struk se podizao i dekolte je postao okrugao i dubok, a boje svijetle. Pred kraj rata, struk se spustio do bokova i prekrio naborima, često napravljenim od drugačijeg materijala nego haljina. Prva ženska pobuna protiv stanja podčinjenosti, u kojem su se žene držale stoljećima, bilo je rezanje kose. Nakon osamnaest godina, pojavila se prava ličnost dvadesetog stoljeća, a predrasude iz prethodnih desetljeća su napuštene. Nakon inovacije kratke kose, žene su počele još jednu revoluciju na području mode – korzeti su odbačeni i zamijenjeni remenima, donji *bodice* koji je podupirao grudi zamijenjen je grudnjakom, *brassiere*, koji je spljosnuo grudi [10]. Većina donjeg rublja bila je izrezana ravno kako bi se naglasile ravne linije koje su bile u modi. Udobnost i sloboda kretanja na koje su se žene naviknule nikada ne bi bile moguće u skupoj i glomaznoj odjeći prvih godina stoljeća. Psihološko objašnjenje za odjeću ovog razdoblja može se naći u borbi za žensku emancipaciju. Većina je žena stekla pravo glasa i poboljšao im se pravni položaj i ekonomski status, a s time je, kao izraz ove promjene, i odjeća postala muževnija.

Ovo se razdoblje može usporediti sa 1820. godinom, kada se struk, koji je bio nenormalno visoko još od Francuske revolucije, naglo vratio natrag na svoje pravo mjesto. Razlika između ta dva razdoblja jest *zašto* se struk vratio na svoje mjesto. Povratak linije struka 1820. godine

predstavio je povratak tijesnom vezanju, u pokušaju da struk izgleda što manji, bilo sa širokim rukavima ili voluminoznim suknjama ili oboje. Ranih 1930-ih godina to se nije dogodilo, došlo je do prolaska mode širokih rukava, ali su bokovi ostali vitki. Široki rukavi imali su učinak suprotan onome prije – nisu učinili struk manjim već su stvorili efekt širokih bokova. Utvrđena je razlika između dnevne i večernje odjeće. Djevojke srednjeg sloja bi tijekom dana nosile *ready-made* odjeću i imale glamuroznu večernju haljinu za odlazak na ples, koja se obično temeljila na pojednostavljenoj verziji one koju je nosila njihova omiljena filmska zvijezda. Nižim su klasama pristup odjeći bogatijih klasa omogućila dva faktora: povećana učinkovitost i brzina masovne proizvodnje te razvoj tehnologije. Faktor koji je pomogao da moda dosegne još veću javnost bila je rastuća upotreba sintetičkih tkanina.

Usprkos nedostatku materijala 1940-ih, modni je svijet neočekivano iznenadio Diorov *New Look*, pokrenut u proljeće 1947. godine. Nastao je kao namjerni pokušaj odvajanja ženske kratke suknje, cjevastog izgleda i podstavljenih ramena. Novu su siluetu karakterizirala uska ramena, mali struk koji je bio na pravom mjestu i puna suknja koja se spuštala ispod sredine lista noge, što je naglašavalo poprsje i bokove. U Engleskoj je „Board of Trade“ apelirao da žene ne troše materijal prihvaćajući novu modu, što je bilo uzalud jer je *New Look* pokorio svijet. Bila je to nostalgija žena za uređenijim svijetom prošlosti, koja ih je vodila prema onome što ih je izgledom podsjećalo na ta vremena.

Slika 57. Diorov *New Look*, 1947.

Slika 58. „The Bar Suit“, 1947.

2.7. Dvadeset i prvo stoljeće

Nošenje *bodice*-a u modernom dobu, iako se u 21. stoljeću jako rijetko spominje taj naziv, ovisi o pojedinačnim odjevnim odlukama. Povijesno su postojala razdoblja u kojima se očekivalo da će žene svakodnevno nositi *bodice*-e, dok se u 21. stoljeću sve svodi na osobni izbor. Danas pojedinci odlučuju žele li ukrućeni ili neukrućeni *bodice*, koliko bi on trebao biti tijesan ili lagan i u koje će ga doba dana nositi. Može se birati između povijesnih dizajna ili više suvremenih kako bi odgovarali osobnom stilu i ličnosti. *Bodice*-i mogu biti nošeni svakodnevno kao gornja odjeća, sakriveni ispod odjeće i/ili čak kao donje rublje. Nisu ograničeni na svečane prilike, kostime ili performanse, iako ih poznate ličnosti kao Beyonce, Dua Lipa, Lady Gaga itd. najviše nose za scenske nastupe kako bi dodale osjećaj drame i ženstvenosti tijekom performansa.

Slika 59. Vivienne Westwood u modernom *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 17. st

Slika 60. Dua Lipa u modernom *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 18. st.

Muškarci ih međutim najčešće nose, sa korzetom koji im daje ženstveniju formu struka, tijekom *drag* performansa, ali dizajn opet reflektira vlastiti stil, osobnost, kreativnost i individualnost. U novije je vrijeme Kim Kardashian viđena u više navrata kako nosi *bodice* sa sportskim hlačama, bez problema miješajući *bodice* i luksuzne trendove. Jedini aspekt nošenja *bodice*-a i korzeta koji se provlači kroz sva povijesna razdoblja do danas jest estetika. U suvremenom se životu steznici mogu nositi zbog funkcionalnih i praktičnih razloga, radi potpore za kralježnicu, ali ipak je primarni razlog nošenja estetski.

Slika 61. Miz Cracker u haljini inspiriranoj haljinama iz 19.st.

Slika 62. Kim Kardashian u *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 18.st.

3. EKSPERIMENTALNI DIO

3.1. Odjevni predmet

Slika 63. Referentni model, prednja strana [6]

Slika 64. Referentni model, stražnja strana [6]

Slika 65. Referentni model, bočna strana i rukav [6]

3.2. Izračun konstrukcijskih mjera

Glavne tjelesne mjere:

Tv	Tjelesna visina	173 cm
Og	Opseg grudi	103 cm
Os	Opseg struka	85 cm
Ob	Opseg bokova	117 cm

Konstrukcijske mjere:

Do	Dubina orukavlja	1/10 Og + 10.5 cm	19,00 cm
Dl	Dubina leđa	¼ Tv - 1 cm	39,00 cm
Vb	Visina bokova	3/8 Tv	64,50 cm
Dk	Duljina kroja	Vb (Visina bokova)	64,50 cm
Švi	Širina vratnog izreza	1/20 Og + 2 cm	15,00 cm
Vpd	Visina prednjeg dijela	Dl + 1/20 Og - 0.5 cm	44,00 cm
Šl	Širina leđa	1/8 Og + 5.5 cm	26,00 cm
Šo	Širina orukavlja	1/8 Og - 1.5 cm	12,00 cm
Šg	Širina grudi	¼ Og – 4 cm	24,00 cm
Šs	Širina struka	¼ Os -1 cm	20,25 cm

Mjere za rukav:

Vri	Visina rukavnog izreza izmjerenog na kroju		36,76 cm
Oor	Opseg orukavlja izmjerenog na kroju		45,00 cm
Dr	Duljina rukava	3/8 Tv - 3 cm	50,00 cm
Vro	Visina rukavne okrugline	1/2 Vri - (2/10 Šo + 0.5 do 1 cm)	15,00 cm
Kšr	Kosa širina rukava	1/2 Oor - 0,5 do 1 cm	22,00 cm
Odr	Opseg duljine rukava		26 do 30 cm

3.3. Konstrukcija *bodice*-a i rukava

Kako bi se mogao modelirati odabrani kroj *bodice*-a iz knjige Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“ [6], konstruiran je temeljni kroj ženske jakne i rukava. Osnovni kroj ženske jakne i rukava napravljen je prema knjizi Darka Ujevića, Dubravka Rogalea i Marijana Hrantinskoga „Tehnike konstruiranja i modeliranja odjeće“ [14].

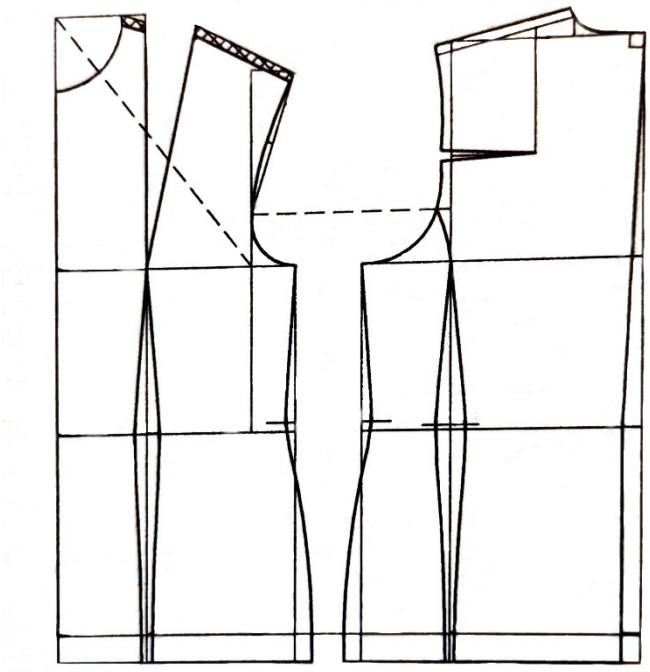

Slika 66. Konstrukcija temeljnog kroja ženske jakne

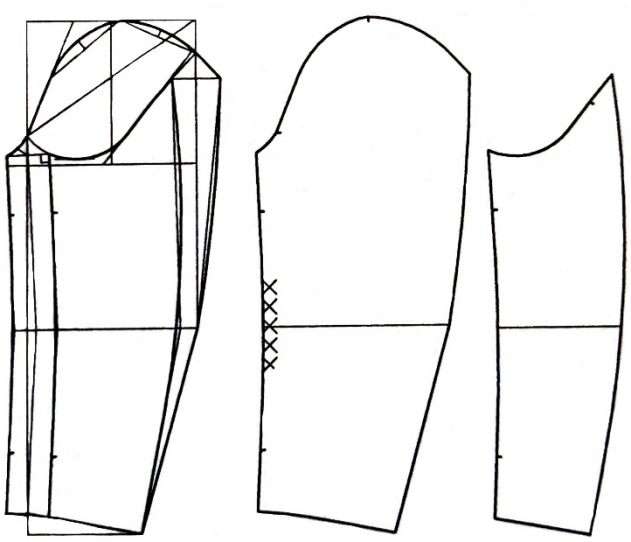

Slika 67. Konstrukcija temeljnog kroja rukava

3.4. Modeliranje *bodice*-a i rukava

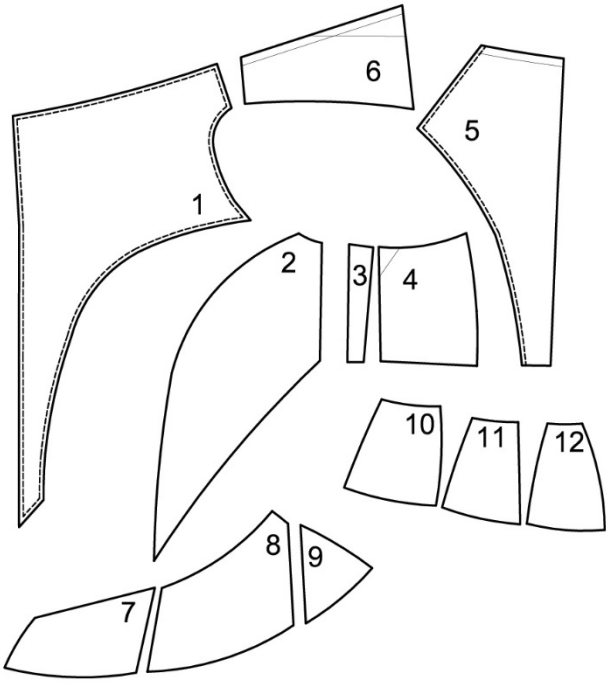

Slika 68. Modelirani kroj vanjskog dijela *bodice*-a

Kroj *bodice*-a i rukava prikazan je u knjizi te iskorišten za modeliranje osnovnog kroja. *Bodice* se sastoji od dva dijela, vanjskog i unutarnjeg (steznik sa kostima).

S osnovnog je kroja srednji ušitak prebačen na desnu stranu, zakrivljuje se i reže na području prsa, čime se zatvara gornji osnovni ušitak. Vratni izrez je produbljen i rame je „povučeno“ više odostraga zbog tadašnjeg položaja naramenica i rukava. Duljina kroja prednje strane (prednje sredine) produžena je prema dolje za 20 cm od područja struka kako bi se dobio željeni oblik. Stražnji je dio rezan na području struka i *princess* ušitak pomaknut je prema gore gdje se reže i odvaja stražnji dio na dva dijela. Vratni se izrez produbljuje, rameni šav se spušta i oblikuje po željenom obliku. Naramenica se konstruira zasebno i slobodno, uzimajući u obzir da duljina prednjeg dijela i stražnjeg nisu iste, kao i blago podizanje naramenica prema leđima. Prednja strana je niža od stražnje, a niska naramenica „sjedi“ lagano na vanjskom dijelu ramena i daje ovalni oblik odjevnom predmetu. Nakon što je modeliran osnovni dio, donja dužina je izmjerena i iskorištena za modeliranje *basque*-a ili *laps*-a od šest dijelova. Modelirani su slobodno kako bi se dobio prikazani oblik.

Unutarnji dio (steznik), rađen je na već modeliranom vanjskom dijelu *bodice*-a. Prednji dio je rezan na tri dijela umjesto na dva, čime steznik dobiva na krutosti oblika. Stražnji je dio jednak vanjskom dijelu. Jedina primjetna razlika je orukavlje koje je postavljeno 5 cm više na bočnim

stranama steznika. *Basque* je napravljen i modeliran odvojeno i slobodno. Kosti su 0,8 cm široke, dok je šav koji ih osigurava i drži na mjestu širok 1 cm. Pozicija i broj kostiju modelirani su slobodno, referirajući se na knjigu [6].

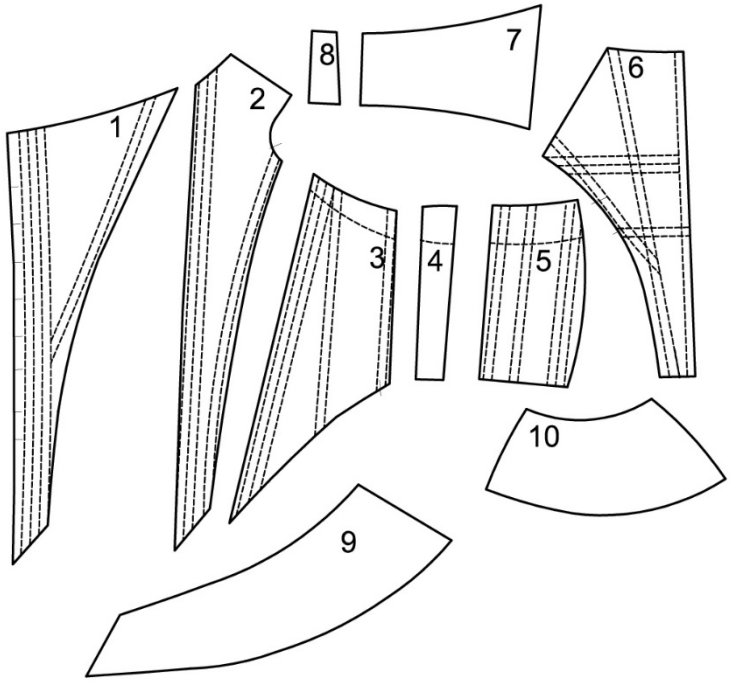

Slika 69. Modelirani kroj unutarnjeg dijela *bodice*-a (steznika)

Rukavi su modelirani proširivanjem cjelokupne veličine rukava. Gornji je rukav više proširen na okruglini, zbog dvadeset nabora, nego na području manžete. Donji je rukav također proširen na gornjem i donjem djelu zbog punoće rukava.

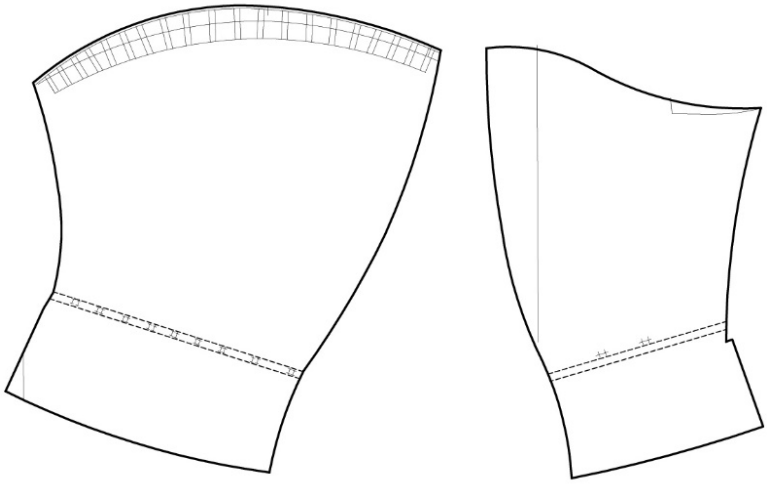

Slika 70. Modelirani kroj rukava

3.5. Izrada prototipa

Slika 71. Unutarnji dio steznika prototipa

Slika 72. Unutarnja strana rukava prototipa

Slika 73. Vanjska strana rukava prototipa

Slika 74. Prototip vanjskog dijela *bodice*-a

Slika 75. Prototip cijelokupnog *bodice*-a

Slika 76. Prednji dio cjelokupnog prototipa

Slika 77. Stražnji dio cjelokupnog prototipa

3.5. Fotografije gotovog modela *bodice*-a

Slika 78. Fotografija profila odj. predmeta

Slika 79. Fotografija figure s obzirom na veličinu *bodice*-a

Slika 80. Fotografija prednje strane odjevnog predmeta

Slika 81. Fotografija detalja *bodice*-a

Slika 82. Fotografija detalja rukava i ovratnika

Slika 83. Fotografija nabora na rukavu

4. REZULTATI I RASPRAVA EKSPERIMENTALNOG DIJELA

Tijesni ukrućeni odjevni predmeti, poput *bodice*-a ili *stays*-a, prisiljavaju tijelo na oblik i držanje koji mogu uzrokovati nelagodu ako ne prianjaju pravilno. Cjelokupna je veličina prvog prototipa unutarnjeg dijela (steznika) na kojem su primijenjene osnovne mjere, bila prevelika. Nisu bile umetnute umjetne kosti, fišbajn, jer veličina mora savršeno odgovarati.

„Mjere se moraju uzeti s velikom pažnjom. Kako bi se osigurala maksimalna preciznost, model treba nositi majicu koja će biti nošena ispod dovršenog *bodice*-a.“ [6]. Suvremeni vizualni izvori prikazuju krojače *bodice*-a tijekom uzimanja mjera preko tunike ili preko para starih *bodice*-a. U knjizi Janet Arnold spomenuto je da je pri uzimanju mjera žena s malim i čvrstim poprsjem kojemu nije bila potrebna podrška mjerenje preko tunike djelovalo dobro. Međutim, ženama sa velikim i teškim grudima bila je potrebna neka vrsta potpore da bi poprsje bilo u ispravnom položaju. U takvim slučajevima, mjere su mogle biti uzete preko postojećih *bodice*-a, starih, *ready-made* ili preko krojačevih primjeraka iz prodavaonice. Također je spomenuto vezanje grudi kao brzi način da se improvizira *bodice*, te da se ne uzimaju mjere preko sportskog grudnjaka ili grudnjaka sa umetcima.

Pojas za ravno držanje, iskorišten je za vezanje grudi, radi čega je ponovno uzimanje mjera opsega grudi i struka bilo ključno. Nakon prilagođavanja kroja novim mjerama, na prototipu izbačen je bočni dio koji je prikazan na krojačkoj slici *bodice*-a Janet Arnold i koji se inače dodavao nakon proba ukoliko je *bodice* bio pretijesan u struku [6].

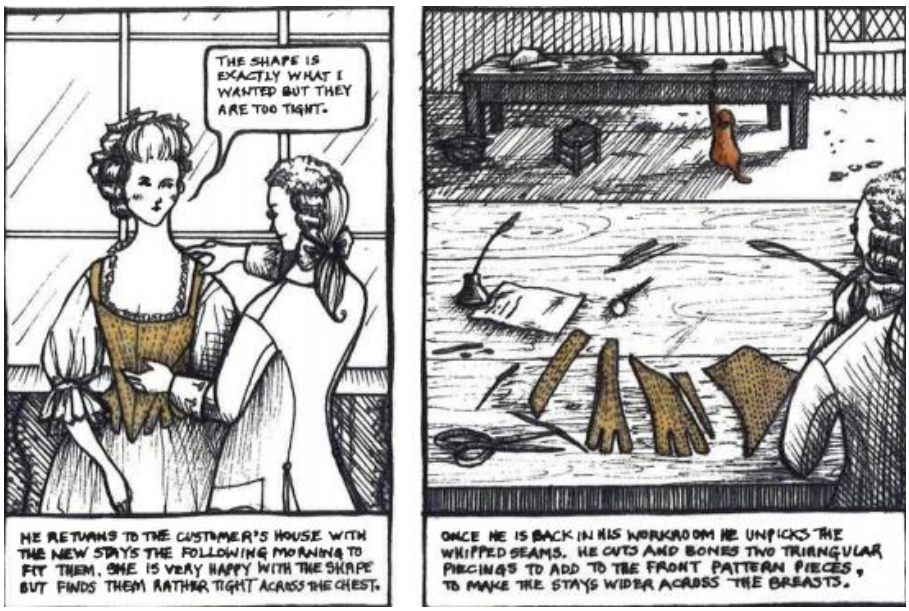

Slika 84. Ilustracija izvedbe *bodice*-a [6]

Ispravkom veličine grudi i struka, naramenice su postale preširoke i padale prenisko, ne održavajući formu. Oduzimajući 2 cm sa obje strane, sveukupno 4 cm, naramenica je lijepo sjela na ramena. Vratni izrez, zbog preširokih naramenica, bio je prevelik, međutim njenim ispravkom veličina se ispravila, ali ne i oblik. Modeliranjem vratnog izreza tijekom probe *bodice*-a, oblikovan je prema tijelu. Prototip steznika *bodice*-a napravljen je od dva sloja žutice, a gornji šav nije zatvoren radi umetanja fišbajna. Šavovi koji se protežu preko cijelog steznika, stavljeni su slobodno pokušavajući se što točnije se približiti slici kroja Janet Arnold. Šavovi za kosti široki su 1 cm radi lakšeg umetanja kostiju širine 0,8 cm (mjere su označene u knjizi). Zatvaranjem gornjeg šava, nakon umetanja 13.5 m kostiju, i kompletnim spajanjem unutarnjeg sloja, steznik postaje ukrućen i drži željeni oblik.

Modelirajući završni kroj steznika, dio kroja za vanjski dio *bodice*-a bio je jednostavniji. Na prednjoj strani, na prsnom ušitku, uzeto je 2 cm radi boljeg prianjanja uz prsa. Stražnja je strana ostala ista kao i na kroju steznika. *Basque* ili *laps,* radili su se slobodno. Širina donjeg vanjskog dijela *bodice*-a dijelila se na tri djela, ovisno o točkama spajanja na kroju, dok se oblik modelirao slobodno. *Basque* steznika napravljen je kao podstava, od jednog komada, kako bi držao formu. Jedina razlika između vanjskog i unutarnjeg dijela jest dužina bočnih dijelova na području orukavlja. Na referenci kroja steznik je dulji na tom području nego vanjski dio, što se može vidjeti i na rendgenskoj slici *bodice*-a. Razlika u duljini steznika omogućuje bolje držanje odjevnog predmeta tijekom nošenja kad je pod velikim naponom.

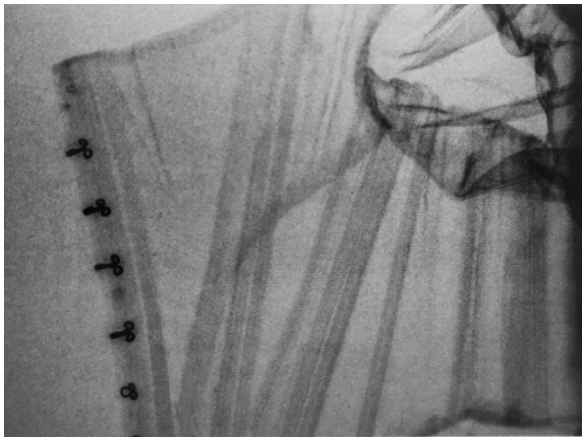

Slika 85. Rendgenska slika *bodice*-a [6]

Rukav *bodice*-a oduzeo je puno vremena zbog mnoštva detalja koji su morali biti ručno rađeni. „Nabori su na vrhu orukavlja dužine 38.1 mm, dubine 12.7 mm i dužine 25.4 mm na stražnjoj strani, s razmakom od 6.35 mm između njih.“ [6]. Nabori su precizno označeni, 11 nabora na prednjoj strani gornjeg rukava i 9 na stražnjoj s razmakom od 6.35 mm između

njih. Spajanje je provedeno ručno u tri reda čime se prikazuje ekstremna vještina i preciznost krojača toga doba. „Dva se reda bijele niti nabora povlače preko vrha ramena, a treći je red skriven ispod podstave *bodice*-a. Na svakom naboru u svakom redu radi se mali dupli bod kako bi se zaustavilo pomicanje niti i popravio položaj nabora.“ [6]. Na srednjem se dijelu rukava nalazi još 11 nabora, 9 na gornjem i 2 na donjem rukavu između kojih je vidljiv konac.

Slika 86. Prikaz detalja rukava [6]

Izvorno je na *bodice*-u bilo 12 *hook-and-eye* kukica, namijenjenih kopčanju i smještenih sprijeda u intervalima niz sredinu. Neke sada nedostaju, iako su rupe i niti ostale i pokazuju svoj izvorni položaj. Dvije se kukice izmjenjuju između lijeve i desne strane na liniji struka. Veličina kukica označena je u pravoj veličini, što odgovara kukicama veličine 12/10 mm.

Tijekom izrade završnog odjevnog predmeta, vraćeni su izbačeni dijelovi (u odnosu na prototip) na području ramena i struka. Oba vraćena dijela pokazala su se ključnim za bolji položaj i veličinu orukavlja rukava. Korekcijom orukavlja, prednji šavovi su se morali suziti radi dobivanja potrebnog opsega grudi i struka. Za izradu završnog odjevnog predmeta, korišten je zeleni taft kao vanjski dio *bodice*-a i deblja žutica za korzete za unutarnji dio (steznik). Obrada prototipa, estetski nije bila zadovoljavajuća stoga su se kod izrade završnog predmeta spojni šavovi steznika stavili na stranu vanjskog sloja tafta kako bi se dobio uredan unutarnji izgled. Prednje kopčanje izrađeno je prema detalju iz knjige Janet Arnold, gdje je grafičkim prikazom prikazano način spajanja tafta, steznika i dviju ukrasnih traka. Jedna služi da za obrub ruba steznika a druga je unutarnja završna traka. Između njih ušivene su ručno ušivene 12 *hook-and-eye* kukica. Ostala izrada je slijedila modelirani prototip.

Rekonstrukcijom bodice-a po knjizi Janet Arnold uviđa se preciznost i pažnja u izradi odjevnog predmeta koji je u to vrijeme predstavljao status i bogatstvo osobe. U vrijeme kada bodice-u nisu imale pristup sve žene svih klasa, pogotovo onima krojenim po mjeri, detalji zapisani u kroju fascinirajući su i bez njih ne bi bilo moguće napraviti dosljednu rekonstrukciju *bodice*-a.

5. ZAKLJUČAK

Pogledom u dugu povijest mode vidimo velike promjene, lijepe i ne toliko lijepe, ali sve su bile ekstravagantne i prihvaćene. Antropolozi i povjesničari odjeće složili su se da se odjeća u prošlosti nosila zbog tri razloga: zbog topline i zaštite, obilježavanja socijalnog statusa te privlačenja suprotnog spola. Prikladno je pitati koji od ova tri razloga još uvijek vrijedi. Rane su civilizacije uživale u vrućoj klimi i tek kad su ljudi migrirali u hladnije krajeve, nastala je potreba za toplijom odjećom. Ljudi u sjevernim krajevima i dalje trebaju zaštitu od hladnoće, ali u zemljama gdje je centralno grijanje univerzalno, zaštita u zatvorenim prostorima više nije potrebna. Označavanje socijalnog statusa je također izgubilo na važnosti. U prošlosti je odjeća plemića morala biti ljepša i kvalitetnija od one običnog puka. U posljednjih je nekoliko godina došlo do velikog poboljšanja u *ready-to-wear* odjeći i ogromnog porasta u rasponu veličina, toliko da je često teško razlikovati odjeću krojenu po narudžbi od one kupljene u prodavaonici. Odjeća svih klasa počinje nalikovati jedna drugoj. Treći motiv – želja za privlačenjem suprotnog spola – vjerojatno će, osim ako čovječanstvu nije suđeno izumrijeti, uvijek biti prisutan.

Međutim, sva tri razloga još uvijek postoje u modernom vremenu, ali su gledišta na njih i odgovori drugačiji. Identitet, preciznije modni identitet, povijesno se bazirao na ključnim temama spola, dobi, kulture, socijalnog statusa i klase. U 21. stoljeću muškarci nisu dužni nositi perike, a žene su oslobođene krinolina, korzeta i *bodice*-a.... Individualnost i sloboda su cijenjene vrijednosti koje se prenose na način na koji želimo izgledati. Odabir odjevnog predmeta za koji se nekada znalo tko ga, kako, kada i gdje smije nositi, više nije norma. *Bodice* se kroz povijest uvijek nosio kao odvojeni dio suknje ili sašiven s njom tvoreći razne haljine, a danas ga se može miješati sa sportskim hlačama ili pak izabirati između ukrućenog ili polu-ukrućenog. Nisu bitni materijali, boja, rukavi niti kopčanje koje je razvojem prešlo na zatvarače. Naziv *bodice* uopće se više ne koristi, već ga je zamijenio uopćeni naziv korzet, što sa sobom nosi erotsku konotaciju. Prvobitan gornji odjevni predmet, u različitim varijacijama, gubi naziv i počinje se nositi kao donje rublje ili kao gornji odjevni predmet, bez pravila kao nekada. Prvi je razlog nošenja odjeće toplina i zaštita, no *bodice* (korzet) se u suvremenom vremenu ne nosi zbog topline ni zaštite, već su druga dva razloga, prikaz socijalnog statusa i privlačenje suprotnog spola, i dalje osnova. Moda djeluje na strukturu društvene moći, a masovna je potrošnja još uvijek aktualna. Poznate ličnosti nam u moderno vrijeme predstavljaju figuru nekadašnje aristokracije. Ekskluzivnost odjeće, koja je uvjetovana cijenom i pristupom proizvođača, daje prednost poznatim ličnostima, uključujući glumce i pjevače, čak

i stiliste, modne urednike i blogere. U ovom hiper-vizualnom dobu, slavne se osobe približuju svojim obožavateljima putem društvenih mreža u kolekcijama u ograničenim izdanjima. U kontekstu oblikovanja identiteta, izlazak kroz vrata predstavlja *showtime*.

6. LITERATURA

Knjige:

[1] Boucher, F.: 20,000 Years of Fashion: The History of Costume and Personal Adornment, Harry N. Abrams, INC., New York, 1967.

[2] Contini, M.: Fashion: From Ancient Egypt to the Present Day, The Odyssey Press, Inc., New York, 1965.

[3] Arnold, J.: Patterns of Fashion 3: The cut and construction of clothes for men and women 1560 – 1620, MacMillan, London, 1985.

[4] Mikhaila, N. i Malcolm-Davies, J.: The Tudor Tailor: Reconstructing 16th-century dress, Costume and Fashion Press, Batsford, London, 2006.

[5] Downing, S.J.: Fashion in The Time of William Shakespeare, Shire Publications Ltd, Oxford, UK, 2014.

[6] Arnold, J., Tiramani, J., Costigliolo, L., Passot, S., Lucas, A. i Pietsch, J.: Patterns of Fashion 5: The content, cut, construction & context of bodies, stays, hoops & rumps c.1595 – 1795, The School of Historical Dress, London, 2018.

[7] Edwards, L.: How to Read a Dress: A guide to Changing Fashion from the 16th to the 20th Century., Bloomsbury Academic, Bloomsbury Publishing Plc., London, 2017.

[8] Laver, J.: The Concise History of Costume and Fashion, Harry N. Abrams, Inc. Publishers, New York, 1960.

[9] Waugh, N.: Corsets and Crinolines, Routledge/Theatre Arts Book, New York, 2004.

[10] Willet Cunnington, C. i Cunnington, P.: The History of Underclothes, Dover Publications, Inc., New York, 1992.

[11] Willett Cunnington, C.: English Women's Clothing in the Nineteenth Century, Dover Publications, Inc., New York, 1990.

[12] Milford-Cottam, D.: Edwardian Fashion, Shine Publications Ltd, Oxford, UK, 2014.

[13] Ujević, D., Rogale, D. i Hrastinski, M.: Tehnike konstruiranja i modeliranja odjeće: Treće dopunjeno i prošireno izdanje, Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, ZRINSKI d.d., Čakovec, 2010.

Slike:

Slika 1. Haljina iz koje proviruje *cote* i *chemise*
Izvor:
https://bellatory.com/fashionindustry/FashionHistoryoftheHIghandLateMiddleAgesClothingo-the11th-15thCentury (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 2. *Surcoat*
izvor:
https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52500984v/f415.image.r=Grandes%20Heures%20d%E2%80%99Anne%20de%20Bretagne%20.langFR (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 3. Ravni *bodice* sa četvrtastim ovratnikom (desno), *surcoat* (sredina)
izvor: http://blogs.getty.edu/iris/the-medieval-clotheshorse-roger-wieck-on-fashion-in-the-middle-ages/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 4. *Bodice* sa četvrtastim dekolteom iz kojeg proviruje *chemise*. Rukavi napuhnuti na orukavlju.
izvor: https://www.flickr.com/photos/hen-magonza/6868451476/in/set-72157628839785071/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 5. Ukočenost španjolske mode
izvor: https://www.habsburger.net/en/media/alonso-sanchez-coello-anna-austria-queen-spain-painting-1571 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 6. *Bodice* koji je nosila Dorothea Sabine von Pfalz-Neuburg

Izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 31

Slika 7. Pogrebna odjeća Dorothee Sabine von Pfalz-Neuburg
izvor: http://www.bayerisches-nationalmuseum.de/index.php?id=508&tx_paintingdb_pi%5Bp%5D=10&cHash=2cd9b2365c68efc48b5179b4f217ed8c (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 8. Moda kraljice Elizabete I.
izvor: https://www.wikiwand.com/sh/Engleska_renesansa (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 9. *Bodice* Williama Jonesa za kraljicu Elizabetu I.
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 34

Slika 10. portret kraljice Elizabete I. autora Nicholasa Hilliarda
izvor: https://www.npg.org.uk/research/programmes/making-art-in-tudor-britain/the-phoenix-and-the-pelican-two-portraits-of-elizabeth-i-c.1575.php (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 11. Kratki *bodice* niskog i širokog dekoltea s velikim padajućim rukavima
izvor: http://www.kipar.org/archive/period-galleries/galleries_1660p.html (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 12. Ukrućeni *bodice* sa vidljivim *basque*-om
izvor: knjiga Janet Arnold „„Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 53

Slika 13. Madame de Maintenon u *bodice*-u koji nije bio vrlo ukrućen
izvor: https://classic-literature.co.uk/john-lord-madame-de-maintenon-the-political-woman/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 14. Bogato ukrašen i izvezen *bodice* s *basque*-om, koji sprijeda oblikuje podignutu krivulju
izvor: https://www.europeana.eu/en/item/2021672/resource_document_mauritshuis_460 (pregledano: 6.9.2020.) i knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 38

Slika 15. *Robe a la Francaise*, 1760. – 70.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159485 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 16. *Robe a la Francaise*, 1740-e
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/79893 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 17. Ukrućeni *bodice* (*stays*), s odvajajućim *stomacher*-om
izvor: knjiga Waugh Norah-a „Corsets and Crinolines“, str. 39

Slika 18. *Robe a la Polonaise*, 1780.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/84611 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 19. *Robe a l'Anglaise*, 1785. – 87.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81105 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 20. Polu-ukrućeni *bodice*
izvor: knjiga Waugh Norah-a „Corsets and Crinolines“, str. 42

Slika 21. „Round“ haljina, 1795.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81127 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 22. *Bodice* „round“ haljine, 1795.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81127 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 23. „Empire“ haljina s kratkim *bodice*-om
izvor:
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158252?img=3&imgno=0&tabname=label
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 24. Ilustracija različitih „empire“ haljina
izvor: https://blog.fidmmuseum.org/museum/2019/04/the-empire-era-silhouette.html
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 25. *Spencer* jakna
izvor: https://fashionhistory.fitnyc.edu/spencer-jacket/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 26. *Gigot* rukavi
izvor: https://sites.fitnyc.edu/depts/museum/RetroSpective/Gigot-Sleeve-1.html (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 27. *Bodice en blouse*, jutarnja haljina, 1828.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/108029 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 28. *Circassiene bodice*, 1829.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/107956 (pregledano: 6.9.2020

Slika 29. *Bodice a la vierge*, 1825.
izvor: https://www.mimimatthews.com/2015/11/23/the-1820s-in-fashionable-gowns-a-visual-guide-to-the-decade/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 30. *Bodice a la vierge*, večernja haljina, 1828.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/107954 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 31. *Bodice a la vierge*, vjenčanica, 1824.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159502 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 32. *Bodice en gerbe*, dnevna haljina, 1826.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/107987 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 33. *Corsage a la Caroline*, s pojasom, večernja haljina, 1831 – 35.
izvor: https://twitter.com/wikivictorian/status/1259097876132704256 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 34. *Bodice en demi-coeur*, 1836. – 38.
izvor: https://hathawaysofhaworth.wordpress.com/2012/09/20/the-brontes-undressed/
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 35. *Bodice* koji je sugeriran s formom *fichu-robings*, haljina za šetnju, 1835.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81108 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 36. *Bodice a la grecque*, prednja strana, večernja haljina, 1830-e
izvor: http://thedreamstress.com/2019/05/rate-the-dress-1830s-puffs-on-sleeves-skirt/
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 37. *Bodice a la grecque*, stražnja strana
izvor: http://thedreamstress.com/2019/05/rate-the-dress-1830s-puffs-on-sleeves-skirt/
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 38. *Bodice en gerbe*, 1845.
izvor: https://lovinglifeandbeingabitch.wordpress.com/2011/09/18/la-belle-epoque/
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 39. *Bodice en coeur*, 1846.
izvor: https://omgthatdress.tumblr.com/post/97986007326/dress-1845-1846-the-metropolitan-museum-of-art (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 40. *Bodice en coeur*, večernja haljina, 1840.
izvor: http://thedreamstress.com/2012/01/rate-the-dress-wallflower-or-wower-of-1840/
(pregledano: 6.9.2020.)

Slika 41. *Corsage en amazon*, 1853.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/82333 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 42. *Jacket-bodice*, 1850.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80389 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 43. *Jacket-bodice*, večernja haljina, 1850. – 55.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159443 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 44. Američki *bodice* s vojnim ukrasima, 1860 – 65.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81130 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 45. Svileni američki *bodice*, 1867.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/107791 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 46. Španjolska dnevna haljina, 1865. – 68.
izvor: https://twitter.com/wikivictorian/status/1265746847177547776 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 47. Dnevna haljina, 1875.
izvor: http://mrfatta.com/worth/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 48. Večernja haljina, 1875. – 78.
izvor: https://twitter.com/wikivictorian/status/1241375387139047426 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 49. Večernja haljina, 1870.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159183 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 50. *Casaquin bodice*, večernja haljina, 1880.
izvor:
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80097064?rpp=60&pg=1&ft=Evening+dress+1911&pos=24 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 51. Špičasti *bodice*, dnevna haljina
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80592 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 52. *Cuirasse bodice*, večernja haljina 1880.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159377 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 53. Večernja haljina, 1890.
izvor: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80095777 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 54. *Bodice* od vezenog svilenog satena s metalnim perlicama, obrubljen mrežom sa šljokicama, obložen svilom i kitovim kostima, 1895.
izvor: https://collections.vam.ac.uk/item/O117725/bodice-guiquin-l/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 55. Dnevna haljina, 1892.
izvor: https://www.cincinnatiartmuseum.org/art/explore-the-collection?id=11692481 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 56. Camille Clifford
izvor: https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw16965/Camille-Clifford-Camilla-Antoinette-Clifford (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 57. Diorov *New Look*
izvor: https://www.harpersbazaar.com/fashion/designers/g5139/christian-dior-1940s-photos/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 58. „The Bar Suit", 1947.
izvor: https://artsandculture.google.com/exhibit/christian-dior-the-new-look/cQKikHJ-Ok8UIg (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 59. Vivienne Westwood u modernom *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 17. st
izvor: https://www.costumecocktail.com/2018/10/15/vivienne-westwood-corset-2012/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 60. Dua Lipa u modernom *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 18. st.
izvor: https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-8530621/Dua-Lipa-joins-beau-Anwar-Hadids-mother-Yolanda-stroll-NYC.html (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 61. Miz Cracker u *bodice*-u inspiriranom haljinama iz 19.st.
izvor: https://www.sheas.org/performances/shes-a-woman/ (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 62. Kim Kardashian u *bodice*-u, kroja sličnog onima iz 18.st.
izvor: https://www.marieclaire.com/fashion/news/g2926/kim-kardashian-street-style/?slide=20 (pregledano: 6.9.2020.)

Slika 63. Referentni model, prednja strana [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795", str. 53

Slika 64. Referentni model, stražnja strana [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795", str. 53

Slika 65. Referentni model, bočna strana i rukav [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 53

Slika 66. Konstrukcija temeljnog kroja ženske jakne
izvor: Kroj autora

Slika 67. Konstrukcija temeljnog kroja rukava
izvor: Kroj autora

Slika 68. Modelirani kroj vanjskog dijela *bodice*-a
izvor: Kroj autora

Slika 69. Modelirani kroj unutarnjeg dijela *bodice*-a (steznika)
izvor: Kroj autora

Slika 70. Modelirani kroj rukava
izvor: Kroj autora

Slika 71. Unutarnji dio steznika prototipa
izvor: Fotografija autora

Slika 72. Unutarnja strana rukava prototipa
izvor: Fotografija autora

Slika 73. Vanjska strana rukava prototipa
izvor: Fotografija autora

Slika 74. Prototip vanjskog dijela *bodice*-a
izvor: Fotografija autora

Slika 75. Prototip cjelokupnog *bodice*-a
izvor: Fotografija autora

Slika 76. Prednji dio cjelokupnog prototipa
izvor: Fotografija autora

Slika 77. Stražnji dio cjelokupnog prototipa
izvor: Fotografija autora

Slika 78. Fotografija profila odj. predmeta
izvor: Fotografija autora

Slika 79. Fotografija figure s obzirom na veličinu *bodice*-a
izvor: Fotografija autora

Slika 80. Fotografija prednje strane odjevnog predmeta
izvor: Fotografija autora

Slika 81. Fotografija detalja *bodice*-a
izvor: Fotografija autora

Slika 82. Fotografija detalja rukava i ovratnika
izvor: Fotografija autora

Slika 83. Fotografija nabora na rukavu
izvor: Fotografija autora

Slika 84. Ilustracija izvedbe *bodice*-a [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 21

Slika 85. Rendgenska slika *bodice*-a [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“, str. 53

Slika 86. Detaljni prikaz detalja rukava [6]
izvor: knjiga Janet Arnold „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“ str. 53

SAŽETAK

Cilj rada je pokušaj rekonstrukcije ženskog odjevnog predmeta iz razdoblja baroka. Istraživanje se temelji na postojećim artefaktima predstavljenim na dostupnim digitalnim bazama arhivirane građe iz pojedinih muzeja te na analizi analognih primjera prikazanih na portretima druge polovice 17. stoljeća. Uz pokušaj rekonstrukcije, cilj je preispitati društvenu ulogu gornje ženske odjeće naziva *bodice* – ulogu pokazatelja statusa, nacionalnog identiteta ali i nositelja trendova kojima se žensko tijelo sputavalo. U radu se koriste smjernice iz knjige „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“ povjesničarke odjeće Janet Arnold. Izrada *bodice*-a pokazala je veliko umijeće u uzimanju mjera, modeliranju i dosljednoj razradi kroja. Upotreba različitih materijala i kosti (fišbajn), izrada detalja i načini fiksiranja odjevnog predmeta rezultirali su vrlo kompleksnim, iako na prvi pogled jednostavnim, odjevnim predmetom. Nošenjem rekonstruiranog gornjeg ženskog odjevnog *bodice*-a, postiže se sputanost i dekonstrukcija tijela toga doba.

Ključne riječi: rekonstrukcija, barok, *bodice*, modeliranje, Janet Arnold

ABSTRACT

The aim of this paper is an attempt to reconstruct a women's piece of clothing from the Baroque period. The research is based on existing artifacts presented on available digital databases of archived material from individual museums and the analysis of examples shown in portraits of the second half of the 17th century. In addition to the attempt at reconstruction, the goal is to re-examine the social role of women's outerwear called bodice – its role as an indicator of status, national identity, but also as a bearer of trends that hindered the female body. The paper uses guidelines from the book „Patterns of fashion 5: The content, cut, construction and context of bodies, stays, hoops and rumps c. 1590 – 1795“ by clothing historian Janet Arnold. The making of the bodice showed great skill in taking measurements, modeling, and the consistent elaboration of the cut. The use of different materials and bones, the making of details and the ways of fitting a garment resulted in a very complex garment, albeit simple at first glance. By wearing the reconstructed women's upper clothing, bodice, the restraint, and the deconstruction of the body in that historical period is achieved.

Keywords: reconstruction, baroque, bodice, modeling, Janet Arnold

Životopis

Nakon srednje škole autorica upisuje Tekstilno-tehološki fakultet, preddiplomski studij modni dizajn i diplomski studij – smjer kostimografija.

Osobni uspjeh: Rekotorova nagrada za "veliki" timski znanstveni i umjetnički rad, Umjetničko područje, *Kostimografska mapa PROJEKT ANTIGONA* (ak. god. 2018/19); i stipendija Grada Zagreba za izvrsnost (ak. god. 2019/20.).

Autorski rad: *Rimski vojnik* - Prezentacija arheoloških nalaza na željezničkom kolodvoru Sisak, Prikaz rimskog vojnika (2019.); Tekstilna znanost i gospodarstvo – 13. međunarodno znanstveno-stručno savjetovanje, *Study case – „Reconstruction" of men's clothing from the second hald of the 16th century* (2020.).

Usavršavanje: Sudionik Festivala mladog teatra – Bale (2019.).

Sudjelovanje u projektima kostimografije: *Završni istraživački rad Viktorie Bubalo: Mogla bih ovdje zauvijek ostati*, Odsjek plesa - ADU, Zagreb (ak. god. 2018/19.); 22. Smotra sveučilišta u Zagrebu, Modna revija studenata TTF u Zagrebu (ak. god. 2018/19.); *Opera, W. A. Mozart: „Cosi fan tutte"*, Zajednički projekt AMU, ADU, ALU, TTF, AF - Studij dizajna i HNK u Zagrebu (ak. god. 2018/19); *Jules Messenet „Pepeljuga"*, MUA u Zagrebu i TTF (ak. god. 2018/19); 7. EDU međunarodne studentske radionice kostimografije, mode i tekstilnog oblikovanja te likovne kritike/eseja, TTF, Zagreb i Galerija ULUPUH (ak. god. 2019/20.).

Osnovne vještine i znanja: Engleski jezik, Talijanski jezik, Korejski jezik.